

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE.

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE.**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják. A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Egyetemi ifjuságunk.

A budapesti egyetem Európa legnépesebb egyetemei közé tartozik. Ha a hallgatók számával arányban volna a tanároké, ha az egyetem pedagógiai intézményei és az ifjuság kiművelésére szolgáló tudományos és más egyéb segédeszközök megfelelnek a hallgatók magas számának és meg volna adva a lehetőség, hogy a komoly törekvésűek kellő irányítás mellett képezzék magukat, a kényelemre és könnyelműségre hajlók pedig munkára szoríttassanak, a túlnépességgel járó nagy hátrányok némileg mérsékelhetők volnának. Fájdalom, nem így van. Köztudomásu dolog, hogy a budapesti egyetem viszonyain alig vehető észre nyoma annak, hogy a hallgatók nagy számarányaira figyelemmel lennének. Kitűnő tanáraink vannak, de számuk kevés, az egyetem intézményei mintaszerűek, de a hallgatók nagy tömege mellett nem felelhetnek meg a követelményeknek.

Szemmel láthatók ennek következményei. Tanárok és hallgatók között nincs kontaktus. Mintha semmiféle kapocs nem fűzné őket egymáshoz. A filozófiai kar egyes szakmaiban még hagyján. Legalább nincs kizárva annak a lehetősége, hogy megismerkedjenek egymással. De a másik két kar, tehát éppen azok, a melyekre ifjaink túlnyomó többsége tódul, egyáltalán nem engedik meg, hogy egymáshoz férközzenek.

Az ifjuság teljesen magára van hagyatva. Senki sem irányítja, senki sem óvja azoktól a veszélyektől, a melyek mindenünnen fenyegetik. Csoda, hogy a léhaság nem nagyobb, hogy többen nem zülленek el, hogy nem magasabb az áldozatok száma, a melyeket a nagy város forgatagába sodort ifjak közül szed évről évre a sokarcu bűn. Ifjaink szabad pórázon rohanhatnak minden örvénybe. Mennyi szép tehetség pusztul el, mennyi nemes hajlam romlik meg, mennyi jó erő vész kárba, a nemzetnek mennyi szellemi és erkölcsi értéke kallódik el!

A két új egyetem létesülése remélhetőleg enyhíteni fogja a budapesti egyetem tú'zsufoltságából származó súlyos bajokat. A hallgatók számának csökkenésével meg lesz adva a mód, hogy a tanárok éberebb figyelemmel kísérik a hallgatók munkáját és kellő módon irányítsák tanulmányaikat.

Erre az irányításra okvetetlenül szükség van. A most uralkodó korlátlan szabadság azoknak sem válik előnyére, a kik akarnak komolyan dolgozni, a kik a munka szeretetét magukkal hozták az egyetemre, de felszabadulva a középiskolai béklyók alól, mohó vágygyal, minden válogatás nélkül szedik magukba a kínálkozó szellemi táplálékot, a melyet gyakran nem tudnak megemészteni, a mely nem mozditja elő, hanem hátráltatja fejlődésüket. A kritika nélkül befogadott eszmék és elméletek, a lélekben felhalmozott, de fel nem dolgozott ismeretek összekuszálják gondolatjaikat és megzavarják szellemi világuk egyensúlyát és harmóniáját éppen abban a korban, a melyben a lelki forrongással járó válságok a leggyakoribbak.

Hiszen ettől a forrongástól nem lehet, de nem is szabad megóvni az ifjúságot! Erős, szilárd jellemek csak ott alakulnak, a hol az egyén maga kovácsolja meggyőződését. Minden embernek magamagának kell felépítenie világfelfogását. Senkit sem lehet eltiltani azoktól a problémáktól, a melyek lelkét nyugtalanítják. De nem is erről van szó. Nem a küzködő lelkek lenyűgözéséről, nem az igazságot kereső szellemek elnémitéséről, nem a fejlődő egyéniségek letiprásáról, hanem a küzködők támogatásáról, a keresők utbaigazításáról, a vezetés nélkül szükölködők ka'auzolásáról.

Szabadságuk teljes megóvása mellett ilyen értelemben kívánnánk irányítást egyetemi ifjúságunk számára.

De nem ez az, a mit ezek a sorok tulajdonképpen céloznak. Előre bocsátottuk, hogy álláspontunkat eleve is igazoljuk, midőn egy másik kérdéstről szólunk és az illetékes körök figyelmét egy feladatra irányítjuk, a melynek kellő és minél előbb való megoldását múlhatatlanul szükségesnek tartjuk. Értjük az egyetemi ifjúság *vallásos gondozását*. Hangsúlyozzuk: *vallásos gondozását*. Erről szólunk. Semmi másról. Legkevésbé hitoktatásról.

Általános tapasztalat, hogy néhány félévi budapesti tartózkodás teljesen átalakítja ifjainkat. A kiket gimnáziumi tanulmányaik alatt óvtunk és őriztünk, a kiknek lelkiéletét hűséggel és odaadással gondoztuk és a kik, midőn elkerültek szárnyaik alól, meleg szeretettel és erős ragaszkodással csüngtek vallásukon, a kik az ifjúság teljes idealizmusával lelkesedtek eszméiért és javaiért, a kik tele voltak bámulattal igazságai és intézményei iránt, csupa negációval lelkükben térnek haza a szülői házba. Nem ismerünk reájuk. Minden, a mi a vallással bárminő kapcsolatban van, közömbös, sőt ellenszenves reájuk nézve, minden felekezeti dologtól idegenkednek, elfogultságnak, elmaradottságnak, a modern ember életébe nem illő ósdiságnak mondják a felekezet ügyei és céljai iránt való érdeklődést, — *szabadgondolkodókká* lettek.

Nem az egyetemen. Az ott hirdetett tanok tudomásunk szerint senkit sem ingatnak meg hitében. A tanárok tudományos tárgyilagossággal adják elő diszciplináikat. Ha egy-egy elmélet vagy igazságként elfogadott tétel a vallási felfogásba ütközik is és a hallgatók lelkében tudatossá válik az ellentét, a mely az egyes tanároktól képviselt tanok és a vallásos kútforrásokban kifejezésre jutó nézetek között van, ez senkit sem zavar meg vallásos világ-

látásában. Gondolkodóba ejti, arra készíti, hogy a problémákkal komolyan foglalkozzék, hogy vagy önállóan vagy mások irányítása szerint hidat építsen az egymással szemben álló nézetek között, de nem arra, hogy minden vallásos felfogással szakítson.

Erre az u. n. szabadgondolkodás szolgálatában álló intézmények viszik az ifjúságot. A Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete alapszabályai értelmében harcot indít „a vallásos képzetek egész rendszere, a felekezeti szellem minden nyilvánulása“ ellen, harcot a „hagyományok túlértékelése“ ellen, egyik kitűzött célja a vallásoktatás kiküszöbölése, előadásai folytán máris „sokak lelkében omlott össze az a hazug kép, a melyet az iskola mutatott a világról s a társadalomról, hogy helyet adjon egy tudományos ismereteken s tudományos módszerrel felépíthető világszemlélet első vázlatának“, lapja „megalkuvás nélkül“ hirdeti „a klerikalizmus és felekezeti szellem elleni“ küzdelmet, s a kegyesülete, a Galilei Kör, melynek több a tagja, mint az összes többi egyetemi egyesületek együttevén, fényes sikerrel folytatja az „antiklerikális propagandát“. De ez az antiklerikális propaganda, a melylyel dicsekszik, voltaképpen nem más, mint a *vallás* elleni hadjárat, mint minden vallásos világszemlélet kipellengérezése, mint azoknak a vallásos alapoknak ostroma, a melyeken az ifjúság eladdig szilárdan állott.

Könnyű neki az iskola bilincseitől alig megszabadult ifjakat elkábitani, „az erkölcs szükkeblü és elfogult felfogása, a történelem torzított és hazug ábrázolása“ ellen diadalmasan küzdeni és ennek a szabadságharcnak jelszavaival mámorba ejteni a lelkeket; könnyű ledöntenie azokat az ideálokat, a melyeket magas talapzatukon az ifjúság hódolata övezett. Alig van valami, a mi ellensúlyozná pusztító munkáját, a mi gátat vetne romboló törekvéseinek. Az lmit és az Om ke felolvasásainak más céljai és feladatai vannak, a zsidó ifjúsági egyesületek a diákok csak csekély töredékét vonzzák és másban látják hivatásukat.

Múlhatatlan kötelesség tehát immunizálni az ifjúságot és elhárítani a veszélyt, a mely a felekezetet erről az oldalról fenyegeti. Már van egy nemzedék, „a mely keresztülment a Galilei Kör mozgalomra nevelő hatásán“, megbocsáthatatlan mulasztást követnénk el, ha a destruktívek ostromló munkájával szembe nem állítanók védelmi munkánkat, ha nyugodtan néznők, miként foglalja el bástyáinkat és nem tennénk semmit, hogy ellentállásra képesek legyünk. A vallás elleni megfújták a harci riadót, megtámadtak ott, a hol legkönnyebben tehetnek kárt bennünk, fel kell vennünk a keztyűt, szembe kell szállnunk, megmérkőznünk velük. Ha kellően felfegyverkezünk, a miénk lesz a győzelem; ha nem védekezünk, át fognak gázolni rajtunk. Csodákban ne bizzunk.

Két világnézet áll egymással szemben. Nekünk, a kik meg akarunk maradni a vallás alapján, a kik pótolhatatlan kárt látnánk abban, ha ifjúságunk elvesztené azt, ha „a vallásos képzetek“ elenyésznének lelkében, ha nem tudná értékelni az ősrégi hagyományok becsét, ha meggyengülne a „felekezeti szellem“, — értjük ezen a felekezethez való hű ragaszkodást és

a céljaiért és érdekeiért való lelkes buzgólkodást, — nekünk azon kell lennünk, hogy megtartsuk azokat, a kiket még el nem veszítettünk és visszavivjük azokat, a kiket már elhódítottak tőlünk. Ha nem teszünk, ránk gyujtják a saját házunkat. A szabadgondolkodók programjában ott van a többek között a vallásoktatás kiküszöbölése. Egy-két év és azok, a kik a Galilei kör nevelő hatásának védtelenül ki voltak szolgáltatva, állásba, hivatalba, társadalmi pozícióba kerülve, meg fogják indítani a hadjáratot az iskolai vallásoktatás ellen és a lelkiismereti szabadság magasan lobogtatott zászlaja alatt megkezdik majd a harcot mindennemű intézmény ellen, a mely a zsengekorkoruk vallásos nevelését szolgálja.

A támadás nem tőlünk indult ki. Szívesen látjuk, ha az ifjuság felkeresi a tudomány csarnokait és komoly, szakmájukat készütséggel és hivatottsággal művelő férfiak szavát lesi. A zsidóság mindig a gondolkodás szabadságának legrajongóbb hivei közé tartozott. A tanulás, a tudományos kutatás szenvedélye egyike legértékesebb hagyományainknak. Ezekkel a tradíciókkal jutnánk ellentétbe, ha tudományos pályára készülő ifjainkat a tanulás vágyának kielégítésében korlátozni akarnók és tilalomjeleket emelnék, hogy távol tartsuk őket a szellemeket mozgató eszmeáramlatoktól. Hiszen lényegében minden gondolkodás szabad. A ki a gondolkodók lelkét zaklató problémákkal komolyan foglalkozik, nem tűr korlátokat. Láthatatlanban semmit sem fogad el igazságként. Lelkében bizonyos mértékben ismétlődnek azok a folyamatok, a melyek útján a kutatók eljutottak eredményeikhez.

Nem akarjuk bilincsre verni a szellemeket. Hő óhajunk, hogy ifjainkból a tudomány buzgó munkásai, igazságainak terjesztői, javainak gyarapítói váljanak. Nem féltjük a vallást olyanoktól, a kik a tudományt megillető komolysággal és odaadással foglalkoznak az emberi lelket ellenállhatatlanul vonzó kérdésekkel és nem aggaszt felekezetünk jövője, bármennyire emelkedik is hiveinek sorában az intelligencia, akár a legmagasabb értelmiség képviselőinek száma, de igenis féltjük ifjainkat olyanok befolyásától, a kik tudományos készütség nélkül, nem ismerve a tudományos munka verejtékét és azt a köteles tartózkodást, a melylyel a tudomány művelői és igazi tisztelői a nagy és nehéz problémák felé közelednek, a dilettánsok önhittségével, elbizakodásával és vakmerőségével intézik el a legsúlyosabb kérdéseket, oldják meg a legnehezebb rejtélyeket és kigunyolva mindent, a mit hagyomány szentesített, mosolyogva a vallásos alapokról le nem tértek naivságán, elfogultságán, kimélet nélkül letapossák legjobb vetéseinket, hangzatos szavakkal ejtik meg az ifjuság szívét és szemét kápráztatva, megfosztják a tisztánlátás képességétől.

Ezeknek a befolyásoknak nem lehet az ifjuságot szabad prédául átengedni; a romboló hatások ellensúlyozására módot kell találni. A feladat nehéz, de meg lehet oldani. Hogy miként, arról most nem szólunk. De a problémát sürgősen ajánljuk az illetékesek figyelmébe. A fővárosi egyetemi ifjuság vallásos gondozása egyike a legfontosabb feladatoknak. Felvilágosítására, lelkivédelmére minél előbb meg kell alkotni a szükséges intézményeket.

Kényes kérdések.

Nagy érdeklődéssel olvastam nagyrabecsült mesterem, Dr. Schnitzer e című értekezését. A kérdés, melyet e rövid, de velős cikk fölvet, nagyobb fontosságu, mint a hogy első tekintetre látszik, sőt fontosabb, mint a hogy a cikkíró maga feltünteti. Mert, hogy a kántor a שבת-^ב-ban és a sirkövéső a siremléken hogyan titulálja az egyházi áldást nélkülöző hitvest, az csak részletkérdés. A főkérdés elvi természetű: minő megítélés alá esik zsidó valláserkölcsei szempontból a tisztán csak polgári házasságon alapuló, a vallás által előirt és szentesített házasságkötési mód megkerülésével létrejött házasság? Hogy mi volt az egyházi házasság elmaradásának oka, kisebb vagy nagyobb házassági akadály-e vagy vallási közöny, az oly kérdés, amely nem szabad, hogy befolyásoljon bennünket azon tisztán vallásjogi kérdés megítélésében, melyet magunk elé tűztünk.

Dr. Schnitzer nem ad határozott feleletet a kérdésre, de közli a nagy decizorok: Majmonides, Rasi, Nachmanides, Rabad véleményét. Ezekre nézve van némi módosító szerény megjegyzésem, amely közelebb hozza az ellenkező véleményeket egymáshoz és ezáltal abba a helyzetbe juttat, hogy a kérdésre világos, határozott feleletet adjunk.

Dr. Schnitzer azt írja: „Majmonides (Isuth I. 4) azt állítja, hogy *minden a törvényszabta formák nélkül kötött nemi viszony* bibliailag tilos és מלקוח bűntetés alá esik.“

A kiméletes szavak, amelyekkel a tudós cikkíró a dolgot kifejezi, nem változtatnak azon a kérlelhetetlen tényen, hogy tehát a cikk szerint a haláchikus irodalom legnagyobb óriása, a „nagy sas“ véleménye szerint a kérdéses házasságok vallási szempontból megítélve, bűnös, sőt erkölcstelen életet élnek, olyant, amely a לא תהיה קדשה מבנות ישראל (Móz. V. 23. 18) tilalma alá esik.

R. Abraham b. Dávid (Isuth I. 4-hez), úgy látszik, tényleg így fogta fel Majmonides szavait, mert Majmonidessel szemben megkülönbözteti a prostituáltat, קדשה, a maitresse-től, mely utóbbit a שילוש-sel azonosítja. Rabad tehát úgy gondolja, hogy Majmonides nem tesz ilyen megkülönböztetést és a maitresset a prostituálttal egy sorba helyezi és a קדשה kifejezés alá foglalja.

Ez általában elterjedt, de nézetem szerint téves magyarázata Majmonides szavainak. Hiszen csoda is volna, ha az ő boncoló eszének és éles logikájának kikerülte volna a figyelmét e teljesen jogosult megkülönböztetés a prostituált és a maitresse közt.

Hogy Majmonides szavait (Isuth I. 4.) helyesen magyarázzuk, össze kell hasonlítani e helyet Isuth I. 1-gyel. Itt azt mondja: A tóraadás előtt ha valaki találkozott az utcán egy nővel s mindketten hajlandók voltak arra, hogy házasságra lépjenek, a férfi bevezette a nőt a házába ובועלה ביתו רבין עמי מire az nejévé lett. A Tóra elrendelte, hogy előbb tanuk előtt házasságot kell kötnie. Ehhez hozzáteszi Majm. (I. 2.): ונקחתו אלו מצות עשה של תורה הם

Egészen másképp szól I.4. a hol ez van: A tóraadás előtt, ha valaki az utcán

אם רצה הוא יהיה נזקק לה שכרה יבועל אשה על אם הדרך והולך
 és ezt nevezték קדשה-nek (és ez akkor megengedett dolog volt).
 A Tóra megtiltotta a קדשה-t. Ehhez meg Majmonides hozzáteszi
 לפיכך כל הבועל אשה לשים ונתן בלא קדושין לוקה מן התורה לפי שבעל קדשה

Ebből látni, hogy nem minden a törvénszabta formák nélkül kötött nemi viszony esik Majmonides szerint a לא תהיה קדשה tilalma és מלקיה büntetése alá, mint azt Rabad gondolta és Dr Schnitzer elfogadta. Sőt ellenkezőleg Majmonides élesen megkülönböztet kétféle házasságon kívüli nemi érintkezést: 1. Oly nemi érintkezést, a mely a mózesi törvényadás előtti házassélet mintájára jött létre, tehát közös lakással, a nő részéről kizárólagossággal a nemi érintkezésben, de a vallás által előirt házasságkötés, sőt egyáltalában minden házasságkötés mellőzésével. Ez Majm. szerint nem esik לא תהיה קדשה tilalma alá, mert egy szóval sem említi ennél (I 1) ezt a tilalmat, sem מלקיה-t és bizonyára nem hallgatta volna el, ha e tilalom erre a mindenestre enyhébb esetre is vonatkoznék, miután a drasztikusabb esetről szóló I. 4-ben szükségesnek tartja a tilalmat megemlíteni. De világosan is megmondja Majm. (I. 2.) hogy ילקחין אלו מצות עשה של תורה הם, tehát nem tilalom, mely מלקיה-szal van összekötve. 2. Oly nemi érintkezést, a mely a mózesi törvényadás előtti házasságon kívüli nemi élet mintájára jött létre, tehát a tartósság szándéka nélküli, futólagos nemi érintkezés az asszony részéről is a kizárólagosság mellőzésével. Ezt nevezi Majm. קדשה-nek, kinek szemében nem csak az a nő קדשה, tehát prostituált, a ki közprédává teszi testét *mindenki* számára, hanem prostituált az is, a ki alkalomadtán odaadja magát a férfinak, a nélkül, hogy magát kizárólag *annak az egy* férfinak szánja.

Majmonides szavainak helyes értelmezése által a differenciát közte egyrésztől és Rabad és hivei közt másrésztől a minimumra redukáltuk. Eszerint van háromféle házasságkötés nélküli nemi érintkezés: a) a tartós együttélés, a melyben a nő kizárólag ezzel a férfivel érintkezik, b) tartósság és kizárólagosság nélküli futólagos viszony, c) prostituáltság, a hol a nő pénzért mindenki számára kapható. Már most a) és c) esetében nincs eltérés Majm. és Rabad nézete közt, mindkettő szerint a) ha nem is megengedett, de mindenesetre csak a מצות עשה mértéke szerint megítélendő helytelen cselekményt képez. c) úgy Majm. mint Rabad szerint לא תהיה קדשה tilalma alá esik és מלקיה-szal büntetetik.

b) esetében nézeteltérés van Majm. és Rabad közt, mert e csoportot Majm. a c)-hez, Rabad azonban az a)-hoz tartozónak tartja.

Az a házaspár tehát, mely polgárilag, tehát államilag jogérvényesen megkötötte házasságát, ezzel a lehető legeklatánsabban bebizonyította, hogy legalább is az a) csoportba tartozik, tehát *semmiesetre sem* esik a לא תהיה קדשה és מלקיה megítélése alá.

De nem csatlakozhatom a Rabad azon véleményéhez sem, a mely felé dr. Schnitzer mesterem is hajlani látszik, hogy az ily nőt פיהגש-nek kellene tekinteni. Nézetem szerint ugyanis nem helyes a Rabad és a többi tudós azon véleménye, hogy פיהגש olyan nő, a ki קדושין וכתובה nélkül szükölködik.

Ha ez állana, mit jelentett a פילגוש a Mózes előtti esetekben, hol még nem létezett קידושין és כתובה? Mi különbség volt hát akkor az אשה és a פילגוש közt? Szanh. 21 a azt mondja ugyan Rab קידושין בלא כתובה ובלא קידושין de ez a szöveg több mint kétséges. Rasi (tórakommentár Móz. I. k. 25. 6-hoz) úgy olvasta בלא כתובה, tehát nem קידושין וכתובה, ezzel elesik dr. Schnitzer bizonyítéka, hogy Rasi nem állhatván ellentétben a Talmuddal, okvetlen kell hogy פילגוש בלא קידושין véleményén legyen. Rasi szövegében nem állott Szanh. 21. a.-ban בלא קידושין. Ezt világosan kiemeli Rasi i. h. Rabad Isuth 1. 4. hez azt írja ויש ספרים שכתוב בהם פילגשים בלא קידושין E megjegyzés mutatja, hogy Rabad maga is a legtöbb kéziratban úgy találta: פילגשים בלא כתובה és nem בלא קידושין Jer. Kethubot V. 2. szintén csak kethubáról szól. De ha közelebbről tekintjük a jeruzsálemi talmud e helyét, arra a meggyőződésre jutunk, hogy itt nem a פילגוש viszonya keletkezésének módjáról, hanem jogkövetkezményeiről van szó. Ott ugyanis ez áll: ואי זו היא אשה ואי זו היא פילגוש רמ"א אשה יש לה כתובה פילגוש אין לה כתובה E kifejezés mutatja, hogy azt tanítja: a פילגוש-nak nincs joga kethubát igényelni, nem pedig azt, hogy a פילגוש fogalmának kritériuma a kethubanélküliség.

Mindebből azt látjuk, hogy a misna (R. Méir) idejében a pileges fogalma már nem volt ismeretes. A kérdésre, mi a pileges, megtudjuk a pileges egyik jogi állapotát, a melyben a feleségtől különbözik: hogy nincs kethubája. De hát mi is a pileges? Semmiesetre sem lehet a házasság nélküli (בלא קידושין) maitresse, mert különben érthetetlen volna, mit jelentsen a pileges a Mózes előtti időben? Hisz az ősidőben — mint Majmuni (Isuth I. 1.) helyesen mondja — a rendes házasság kidusin nélkül volt. Mit jelent tehát pl. a pileges szó Hágárnál, mikor Sára is בלא קידושין volt.

Ha jól megfigyeljük azon szentirási helyeket, a melyek a pileges-ről szólnak, azt látjuk, hogy soha sincs valakinek csupán pilegese. A pileges mindig a feleség mellett fordul csak elő. Azonkívül azt figyelhetjük meg, hogy a pileges rendszerint valamely okból alárendelt helyzetbe került. Legtöbbnyire valamely idegen néptörzsből származó lányokból vagy szolgálókból lesznek a pilegesek. Ezek a feleség mellett alárendelt helyet foglaltak el és nem élvezték az úrnő összes jogait. A rendes feleség jogai pedig a későbbi kethubában jutnak külső kifejezésre. Mikor tehát a kérdésre באי פילגוש azt feleli כתובה אין לה כתובה ezzel tényleg kifejezte a pileges jellegzetes tulajdonságát, a mely abban áll, hogy nincsenek meg a férjével szemben az úrnőt megillető jogai, a melyek később a kethubában kifejezésre jutottak. A pileges ezen definíciója tehát tényleg reáillik minden időre, még a Mózes előttire is, mert akkor is abban különbözött a pileges az úrnőtől, hogy nem volt kethubája, azaz nem voltak a kethubában jelzett jogai. (L. Nachmanides Móz. I. 25. 6-hoz) A mi a kidusint illeti, erre nézve nem nyilatkozik a talmud (Szanh.-ben בלא קידושין törlendő, nem olvasta Rasi, nem találta Rabad a legtöbb kéziratban és nem említi R. Meir a jer. talmudban.) A kidusin tekintetében a pileges nem különbözött a feleségtől. Mózes előtt kidusin nélkül, azután kidu-

sinnal, tehát mindig épp úgy vétetett el, mint a feleség, de a feleség jogainak legnagyobb része nélkül. Ez a babiloniai és jeruzsálemi talmud, nevezetesen a tanaitikus és amorai felfogás a pilegesről és ez felel meg legjobban a történeti fejlődésnek is. A babiloniai talmudban (Szanh. 21 a) azonban másolók okoskodása folytán, kik úgy vélték, hogy a kethuba hiánya nem jellemzi eléggé a pilegest és nem különbözteti meg eléggé a feleségtől, (Nachm.) becsusztak e szavak: בלו קדושין és ezt az olvasatot látta maga előtt Majmonides és Nachmanides és némely kéziratban Rabad is. Minthogy a talmuddal (Rabh) tényleg nem állhatnak ellentétben, belenyugodtak abba, hogy pileges a házasság (kidusin) és jogok (kethuba) nélküli alárendelt feleség. Megfelel tehát annak az esetnek, melyet Majm. Isut I. 1-2. említ, a mely a Mózes előtti kor házasság életének felel meg és a melyet mi fönt a)-val jelöltünk. Természetes, hogy Majmonides ezt nem tartja megengedett dolognak, hisz vallási parancsot (מצוה עשה) szeg meg, a ki ilyen pilegest vesz el, azért mondja Majm. Melachim IV. 4., hogy közönséges embernek nem, csak a királynak tehát rendkívüli esetekben van megengedve. Ugyanilyen véleményen van Abr. b. Dávid is (Isut I. 4.), ki csak azt mondja, hogy nem esik a לא תהיה קדשה és a תלוקה megítélése alá, de tiltva van, mert ő is azt az olvasatot fogadja el, hogy pileges a kidusin nélküli nő.

A pileges kérdését illetőleg tehát arra az eredményre jutottunk, hogy tényleg pileges oly asszonyt jelent, ki kidusin által lett feleséggé, de jogainak lényeges korlátozásával. Ez felel meg a bibliai adatoknak, ez tűnik ki R. Meir (jer talmud) mondásából, így volt eredetileg Rabh mondásában is (bab.) így olvasta Rasi is. Másolási hiba folytán, mely a babiloniai talmudba becsusztott, Majmonides, Nachmanides és Rabad azt hitték, hogy pileges a kidusin nélküli nő, azért tiltották meg, persze csak a parancs (מצוה עשה) és nem a tilalom (לא תעשה) erejével. Az igazi pilegest (kidusinnal) nem tiltanak egyáltalában.

Visszatérve a polgárilag megkötött házassághoz, ez esetben a nőt csak a Majmonides és Rabad által vélt pileges értelmében lehetne pilegesnek nevezni (kidusin nélkül), de nem igazi pilegesnek (kidusinnal, de korlátolt jogkörrel). Még inkább lehetne az igazi pileges teljes ellentétének nevezni a polgári házasság asszonyát, mert ellentétben a pilegessel 1) egyedüli asszony, 2) kidusin nélkül, 3) teljes jogkörrel; míg az igazi pileges jellegzetes kriteriumai 1) másodlagos feleség, 2) kidusinnal, 3) korlátolt jogkörrel.

Végeredményképp kimondhatjuk tehát, hogy a csak polgárilag megkötött házasságra nézve nincsen eltérés a decizorok közt, hanem minden vélemény szerint vallásilag meg nem engedett, de nem a tilalom (לא תעשה) hanem a parancs (מצוה עשה) mértéke szerint megítélendő cselekmény.

Eszék.

Dr. Ungár Simon.

Hitoktatásunk.

Két év előtt e helyen ugyanezen cím alatt irtam cikket, mely hitoktatásunk tényleges eredményeit kutatva, az érdekes és értékes cikkek egész sorozatát váltotta ki a kartársak hivatott tollából. Most ugyancsak e cím alatt hitoktatásunk egy rákfenéjére akarok rámutatni, mely még nem tárgyalatott, de melyet végül meg kell nevezni a maga valódi nevéen és félretéve minden álszemérmet, szóvá kell tenni oly célból, hogy keressük és megtaláljuk az utat és módot e káros tünet megszüntetésére.

A magyar zsidóság pártokra oszlása nemcsak a hitközségeket osztotta meg, hanem ezzel együtt sok helyen az iskolai hitoktatást is Egy és ugyanazon városban és tanintézetben sokhelyt kétféle izraelita hitoktatás folyik, mert orthodox hitfeleink a szakadást az iskolába is bevitték és külön hitközséget alkotva, joguk és kötelességük a hitoktatásról is gondoskodni. Ez ellen senkinek sem lehet több kifogása, mint az általános szakadás ellen. Ami azonban felszólalásra indit, az a mód és eljárás, a melylyel orthodox testvéreink egy része az iskolai hitoktatást végzi. Mig minden más téren hangosan panaszkodnak orthodox feleink a nemorthodoxra, keveselve a vallásos buzgóságot, kifogásolva a vallásos érzés vagy cselekvés mennyiségét, az iskolai hitoktatást — tisztelet a kivételnek — a legtöbbször oly lanyhán, sőt sok helyt oly lelkiismeretlenül végzik, hogy azt szó nélkül hagyni nemcsak megbocsáthatatlan mulasztás, de egyenesen a zsidóság elleni bűn volna, ha csak arra a kényelmes, de nem mindig erkölcsös alapra nem helyezkedünk: „veszteg maradni és nem cselekedni jobb.“

Ha ugyanis orthodox testvéreink vallásos buzgalmuktól serkentve, nemes versenyre kelnének és szebben, jobban, többet tanitanának az iskolai hitoktatáson, úgy az nekik becsületükre, a nemorthodox hitoktatóknak intelmül, buzdításul és az egész zsidóságnak javára szolgálna. E helyett azonban mit látunk? Az orthodox hitoktatóknak egy része tehetetlenségében vagy pedagógia készületlenségében azon minősíthetetlen elvet hangoztatva, hogy a középiskolába lépett ifjúságból úgy sem lehet jámbor zsidó, az egész hitoktatást nyügnék, vagy — jövedelmi forrásnak tekinti. Ki nem hallott már dalt az osztályzatadó forintról? Ne kutassuk, ne keressük, mennyiben igaz e kósza hir, de a tényt le kell szögeznünk, hogy az ilyen — tegyük fel és higyük, alaptalan hiresztelés — mindig csak arról az oldalról hallatszik, hol az egész zsidó jámborságot és a tóra terjesztését kizárólagosan maguknak szeretik kisajátítani. Melyik osztott hitközségben működő kartárs nem tapasztalta már, hogy az idegenből jövő zsidó tanulók előszeretettel keresik fel az orthodox hitoktatást, még pedig — nem vallásos buzgóságból? Elméletben nagyon szépen meg lehet oldani a kérdést: tanítsa mindenki a saját hitközségéhez tartozó tanulókat. Ez eddig helyes. De hogy az idegenből jött zsidó tanulók hova járjanak, arra már a bölcsek bölcse sem tud helyes meg-

oldást találni, mert nemcsak orthodox, hanem kongresszusi és statusquo hitközségekből is jönnek tanulók. Hagyjuk e ezeket szabad prédára, osszuk be őket a három pártárnyalat szerint háromféle hitoktatásra, vagy bizzuk a gyermekekre, illetve a szülőkre a választást és változtatást?! Tény az, hogy a valóságban ez örökös surlódásra és kellemetlenségre ad okot és anyagot. A kényelmes tanulók, hogy ne kelljen hittanra járni, hittant tanulni, istentiszteletre eljárni, néha még arra is ráveszik szüleiket, hogy kizárólag e miatt átlépnek az orthodox hitközségbe és hithű orth. hitközségben megtörténhetik, hogy rendes tagnak kebeleznek be oly zsidó embert, ki még jomkippurkor sem jár templomba, bár ugyanezen hitközség alapszabályai szerint elveszti választójogát az, ki egyszer is vét a Sulchan Áruch ellen, míg a Sulchan Áruch ellen többször vagy állandóan vétő egyén egyáltalán nem tekintetik tagnak (?) és mindez csak azért, mert egy-egy, a zsidó vallással nem törődő hitsorsos uri gyermeke nem akar hittant tanulni. Lesz tehát orthodox és jelese biztosítva van, atyjának meg igazán teljesen mindegy, melyik zsinagógába nem jár. Az is megtörténik, hogy a félévi hittanjegy yengébb volta ébreszti fel a tanulóban és utóbb szüleiben a tudatot, hogy ők tulajdonképpen orthodoxok és évközben szereznek és kapnak erről hivatalos bizonyítványt, hogy ennek alapján átléphessenek az orth. hitoktatásra. Hogy minő hatással van az ilyesmi a többi, nemorthodox tanulókra, az könnyen elképzelhető. És az iskolaigazgatók? Intézkednek legjobb tudásuk és belátásuk szerint, irányító szabályzat hiányában kénytelenül, kelletlenül, aggodalmasan, nehogy hatáskörüket túllépjék és valakit megbántsanak. De még ha erre nem is kerül a sor, egyre hangosabb a gyermekeiket a hitoktatás terhétől féltő szülők részéről a panasz: miért kinozzák a tanulókat a hittannal, holott az orthodoxok — a kik pedig vallásosabbaknak tartják magukat — e tekintetben oly szerény igényűek.

Ne vesse ez ellen senki sem azt, hogy egyes hitközségekben, hol az orth. rabbi nem tud magyarul, vagy hogy a fővárosban is a nemorthodox hitközség látja el az egész iskolai hitoktatást, mert ha az orthodoxok külön hitközséget képezhetnek, úgy külön hitoktatást is igényelhetnek. Minthogy pedig a rabbiállás a hitoktatásra feltétlenül minősít és eddigelé e téren más minősítést nem kívánnak, felekezeti felsőbb felügyelet pedig egyáltalán nincsen, az említett bajok minden osztott hitközségben jelentkezhetnek.

A ki nem működött osztott hitközségben, az talán csodálkozva olvassa e sorokat, de a ki ismeri az osztott hitközségek e csapását, mely nincs megírva a tórában, az tudja és méltányolja e kérdés fontosságát. Régóta várom, hogy ez ügy tárgyalásra kerüljön. Értem azt is, hogy kellemetlen és felekezetünknek nem a legkedvesebb e kérdés megbolygatása, de a tények szándékos elhallgatása volna e kérdés felett egyszerűen szemet hunyni. Tudom azt is, hogy orthodox testvéreink esetleges bármely szégyene mindnyájunknak egyformán kellemetlen, de elvégre is a jövő nemzedék vallásos nevelése mégis fontosabb, mint egyesek kényelme és könnyelműsége.

A különféle felekezetek a legnagyobb áldzatoktól sem riadnak vissza,

hogy ifjuságukat minél vallásosabban neveljék. Tanügyi kormányunk az utóbbi időben félre nem érthető bizonyítékát adta igyekezetének, hogy a hitoktatás nivóját emelje. Szabad e éppen a zsidóságnak szabadjára hagyni a jövő nemzedék vallásos tanítását és nevelését? Helyes e az u. n. béke kedvéért szemet hunyni az áldatlan verseny fölött, mely hitoktatásunkat sok helyen fenyegeti, midőn lelketlen egyének — tartozzanak bármely felekezeti pártárnyalathoz is — díjért vagy díjmentesen adományozzák a jeleseket hittanból oly tanulóknak, kik gyakran a héber betűket sem ismerik, hittanórákra, templomba nem járnak, semmit, legföllebb vizsgai feleleteket tanulnak?

Erre kérem és várom most kartársaim nagyrabecsült véleményét.

Marosvásárhely.

Dr. Lövy Ferenc.

Ifjusági biblia.

Engedje meg, mélyen tisztelt Szerkesztő Úr, hogy a „Magyar Izrael“ legutóbbi számában megjelent „Ifjusági biblia“ két cikkéhez megtegyem észrevételeimet.

Közérzületnek hű tolmácsa e két cikk, mert mindenki érzi, hogy valami hiányzik, a minek pedig minél előbb létesülnie kellene. Gyermekünk nevelése minden szülőnek legégetőbb feladata, vallásos szellemben való nevelése pedig mindazok hő óhaja, kik szivükön hordják amaz nélkülözhetetlen élet-principiumok közkinccséválását, melyeket vallás név alatt foglalunk össze. Azt is tudja minden zsidó, hogy a vallásoktatás alfája és omegája a biblia. Érezte ezt az a testület, mely a zsidó tudomány terjesztése körül hazánkban oly elévülhetlen érdemeket szerzett magának — az IMIT — és meg is alkotta a biblia fordítását hazánk nyelvén, hogy megismerhesse mindenki a tartalmát, ha már nem az eredeti nyelvben, legalább a fordításban. Ezzel sokat elértünk ugyan, de mindannyian érezzük, hogy még sokkal több hiányzik, mert ha így adjuk a hittudományokban, sajnos, napról-napra tudatlanabb közönségnek a kezébe, valamivel többet sejteneek majd arról, hogy miről szól a biblia, de annak szellemét, épp azt, a mire égető szükség volna, távolról sem értik meg, hidegen hagyja őket, sőt bátran mondhatom, sok része a bibliának, — mert absolute nem értik — visszatetszést szül bennük és éppenséggel sem fejleszti ama célt, melyet tulajdonképpen szolgálni akar.

Tehát ifjusági bibliát akarnak a hivatottak szerkeszteni. Részemről nem találok ezt helyesnek, hanem azt óhajtanám, hogy ez a bizottság vagy bárki is iparkodjék oly bibliát adni a közönség kezébe, mely egyetlen szót sem hagy magyarázat nélkül, az értelmet tárja fel, a benne rejlő erkölcsi gondolatot mutassa ki, hogy mindenki élvezettel ismerje fel azon eszmegazdagságot, a mely ezen könyvben rejtve ugyan, de benne van, csak tudni kell felismerni. Kommentár kell a száraz szöveg alá — és ha az a zsidóság, mely egész életét a vallástudomány elsajátításának szentelte, nem restellett oly bibliát használni, mely tiz vagy még több magyarázóval volt mellékelve: miért ad-

junk akkor mi egy egész száraz csontvázat a mai nemzedék kezébe és ne vonjuk azt be a szépítő, fejlesztő vérrel, hussal, gondolatokkal, értelmezéssel, melyek mint odavilágító sugarak a maguk örök igaz eszményi szépségükben mutatják be azon elbeszéléseket, eseményeket, törvényeket, korrajzokat, melyek együttesen alkotják azt a remek művet, mely sohasem fogja elveszteni jogcímét a „Könyvek könyvének“ elnevezésére. Természetesen ezt alaposan, aesthetikai érzéssel, tapintattal, bizonyos művésziességgel kell akarni és tudni megcsinálni. Vegyük csak az áldozatokról szóló sok törvényt. Ha nem tárjuk fel mindamaz erkölcsi gondolatot, mely az áldozatokban talál kifejezést: akkor annak olvasása bizonyára az ellenkezőjét fogja elérni annak, a mit mi a bibliával célunk. Abból nem épülnek, azért nem lelkesednek, sőt mint valami teljesen hasznavehetetlent, idejétmúltat, éppenséggel az élet számára nem érvényesíthetőt mellőzik azt és ha egyszer elolvasták véletlenül, biz másodszor óvakodnak tőle. Nem úgy, ha megmutatjuk azon gondolatokat, melyek ma is teljesen igazak: az emberben lévő állatiasnak feláldozása stb. vagyis kötelességünk bebizonyítani a laikusoknak, hogy ott a bibliában még azon részekben is, melyeket a fölületesen ítélő tudatlan fölöslegeseknek vél, minden szó egy eszme, egy érzés, egy igazság, mely az idők és korszakok tudományos haladása dacára sem veszhet értékéből, mert örök-igaz, mert isteni szellem vonul rajta végig. Mi, a kik a talmudból és komentárokból felismerjük a szentírást a maga szépségében, ne tartsuk azt kizárólagos kincs gyanánt önönmagunknak, hanem terjeszszük minél szélesebb körökbe, hisz mi nem zárjuk el a bibliát senki elől, sőt mint a bölcsesség, az értelmi, szivbeli, jellemi fejlődés kizárólagos forrását ajánljuk és tanítjuk. Nehéz feladat, de érdemes munka.

Jól tudom, hogy igen nagy nehézséget okoznak azon részletek az ifjuság számára, melyek tulajdonképpen csakis felnőtt, éretten gondolkozó egyéneknek tanulságosak, mert az életet a maga reális valóságában tárják fel. De hát ezen kérdés éppugy fennáll a költészet és művészet minden ágánál. Hol nem szerepel a nuditás, hol nincs szó szerelemről, házasságtörésről, hol nem ütközik bele az ifju oly mozzanatokba, melyeket nem ért. de a melyeket vele megértetni a mester kötelessége? Hogy mi külön bibliát adjunk a gyermek kezébe, esetleg a középiskola serdült ifjuságának és külön a templomot látogató felnőtt kezébe, ezt én abszurditásnak tartom. Hátha az ifju egy ilyet olvas el? És érlelődjék meg benne a gondolat, hogy kétféle a biblia? De különben is kíváncsi vagyok, miképp olvastathatjuk József történetét a fordulópontot képező csábítási eset nélkül? Legjobb eufemisztikusan fordítani. „Légy férjem“ — szól Potifár felesége. A ki érti, ám jó, a ki nem érti, ám magyarázzuk meg neki, hogy József bűnnek tekintette elvenni másnak a feleségét; a gyermeket kielégíti a válasz. Júdánál mondjuk, hogy Támárt feleségül vette, tárjuk fel a kor szokását, mutassuk be a Sinai előtti emberiséget, mely nem ismert törvényes házasságot, szer-tartást az esketéshez stb. Az עֵרָא-ra vonatkozó részeket szintén fordít-suk így, pl: átkozott, ki feleségül vesz egy testvért stb. Mindent lehet

szépen kifejezni a nélkül, hogy a gondolat elveszne. Peszach Hágádám-ban megmutattam, hogy a régi eszméket hogyan kell felhasználni modern emberek számára; pl. ירחי לידה „kilenc hónap afejlődés ideje“ vagy ערים וערים „pusztán és megfosztottan állottál itt.“ Nincs szó, melynek tárgyi ismertetése nem adna értelmet. Rendelkezünk mi modern rabbik annyi erővel, hogy a bibliát ebben a valódi keretben tudjuk bemutatni. Ezt aztán ifju és felnőtt egyaránt élvezheti, sőt kedvvel fogja meritni kiki belőle a gondolatok és érzések kiapadhatlan kincsét. Azokat a részeket, melyeket mint az élet árnyoldalait, az emberi elme és erkölcs kinövéseit, fattyuhajtásait mutat be a biblia, tüntessük mi is fel mint tényleg előforduló mozzanatok, óvó és intő példaként szerepeljenek. A legnehezebb részletet : אשר יתן שכרה בזהמה próbáljuk úgy fordítani : a ki másra használná az állatot, mint a mire alkottattott — szintén ügyes magyarázattal és a bálványimádók erkölcstelen szokásainak jellemzésével adni elő.

Itt nem részletezek, csak az általános irányt szándékozom megjelölni és ismételni, hogy erre a kommentárral ellátott bibliára égető szüksége van a felnőtteknek és az ifjuságnak egyaránt és ezen mű elkészítésével nem szabad soká késlekedni.

Egyelőre ennyit.

Mohács.

Dr. Flesch Armin.

Hittani könyvekről.

Tervbe vett és készülő tankönyvekre vonatkozólag van némi mondani valóm. Mielőtt azonban akarva-nem akarva tanácsokat osztogatnék az igen tisztelt szerző uraknak, kötelességemnek tartom a mentegetődzést s illő bocsánatkérést. Felsőbb hatóság nem bizott meg a tankönyvek megbíráásával, de Jeremiás prófétával kell szólnom : az isteni hitért emelendő szó ég bennem, nem bírok vele. Belső küzdelmet vívtam önmagammal, mindeddig félreálltam, de tovább már nem hallgathatok. A hitelenség s a vallás iránt való közömbösség elérte szédületes tetőpontját, hivatlanul, alattomban beférkőzött a serdü'ő ifjuság zsenge, fogékony szívébe is. Lelkiismeretem, vallástanári hivatásom, Izrael féltett jövője nem engedik a szót elnémulni ajkamon. Szót kell, hogy emeljek, mint harsona kell, hogy hangoztassam jogos tiltakozásomat, nehogy legszentebb hitelveink akármelyik pontját is félremagyarázzák, a tanítás üdvös keretéből kikapcsolják és téves nézeteket, hitelenséggel határos szabadgondolkodást tankönyvekben megörökítsenek, nehogy a Tóra némely versének helytelen fordítása által eltüntessenek egy-egy szent hitelvet éppen abból a könyvből, melyben azt okvetetlenül megtaláljuk, a melyben kell is, hogy előforduljon, mert különben a biblia későbbi könyveiben sem találhatnók nyomát. Például a lélek halhatatlanságáról és a holtak feltámadásáról szóló hitigazságot hozom fel. Vannak, a kik azt hiszik, hogy a lélek halhatatlanságáról, vagy mint mások nevezik, a tulvilági életről, a mennyországi lelki

életről és a holtak feltámadásáról a bibliának csak a 3-ik csoportjában van szó, holott szerintem a Tóra 2-dik s 3-dik fejezetében, minden homiletikai magyarázatot kizárva, megtaláljuk ezeket a tanokat a szent szövegben. De kell is, hogy már a Tórában bennfoglaltassanak. Hiszen a prófétának sem szabad hirdetnie oly eszmét vagy hitelvet, mely ott elő nem fordul. שאין נביא רשאי להדוש stb., a próféta nem hirdethet új vallási eszmét, új erkölcsi tanítást, ha annak már a Tórában nincs nyoma (L. Megilla 3.), legyen az akár egyszerű betűkre vonatkozó tanítás, mint a כ'נ'צ'ע'ך betűk kétfélesége. — A két hitelvet ott kell, hogy keressük, a hol legelőször van szó a lélekről és a test haláláról: Genesis 2,7 (נשמה היי) és u. o. 3,19 és ezeket a verseket úgy kell fordítani, hogy az említett tanokra utaló tartalmuk már a fordításban tükröződjék.

De a prófétáktól hirdetett többi eszmék is előfordulnak már a Tórában. Így a személyes messiásra vonatkozó Genesis 49, 10: „Nem fog távozni a kormánypálca Judától“. Chasz dai ibn Saprut is a kazárkirályhoz írt levelében ily értelemben hivatkozik erre a versre. Az általános béke eszméje ki van fejezve Leviticus 26, 6: „És adok békét a földön“, sőt lehet, hogy már Genesis 12, 3: „És veled áldják magukat a föld minden nemzetségei“. Leviticus 26, 6: „Elpusztítom a vadállatot az országból és kard nem vonul át országtokon“, a vadállatok megszelídülésére és a háboru megszűnésére emlékeztet. Az általános istenismeret eszméjét Deuteronomium 4, 6—8 (l. ott a Biurt) és 28, 10: „És látják majd a föld minden népei, hogy az Örökkévaló nevére neveztetel“ — fejezi ki. A próféta, mint ennek az eszmének bővítésére és magyarázására jogosult tanítója a népnek hirdeti: „És özönlenek hozzá mind a nemzetek. És mennek számos népek és mondják: Jertek, menjünk fel a Örökkévaló hegyére, Jákob Istenének házához, hogy tanítson bennünket utjaira, hogy járjunk ösvényein (Jesája 2, 2 és 3).

Így tanítom ezeket a szent hitelveket és így magyarázom azokat. És ennek hangoztatására igen nagy szükségünk van. Előfordult, hogy keresztény tanár azt kérdezte tőlem, hogy mi nem hiszünk-e a lélek halhatatlanságában és a feltámadásban. Persze, tiltakoztam a feltevés ellen és azt feleltem, hogy én fáradhatlanul hangsúlyozom e szent hitelveinket, hiszen a bibliában, sőt a Tórának már 2-ik s 3-ik fejezetében olvashatjuk; számtalan helyen találjuk a Talmudban és imáinkban is gyakran említjük. Általában ne is érintsünk semmiféle bibliakritikát, semmi olyast, a mi arról szól, hogy ezt vagy amazt többen tagadják, mert tagadni már eleget tudnak ifjaink. Szilárdná, lazithatatlaná kell, hogy tegyük a vallásunk törvényeiben, hitelveiben való igaz hitet; de még szent szokásaink iránt is keltsük fel a legmelegebb érdeklődést s az irántuk való őszinte szeretetet észszerű értelmezéssel s az összes rendelkezésünkre álló eszközökkel. Így marad fenn s működhetik sikeresen a jövőben is Izrael!

Budapest.

Dr. Leipniker Márk.

Az IMIT idej tagilletménye.

I.

Évkönyv, szerkeszti *Bánóczi József*. Budapest 1913.

Már a tizenkilencedik a sorban. De még nem untuk el, sőt évről-évre örömmel várjuk és élvezettel forgatjuk. Hisz mindegyiken rajta van a *Bánóczi József* keze nyoma s így egyik sem lehet más, mint formára előkelő, tartalomra értékes. Hogy honnan s hogyan szedi össze a nagy és becses anyagot az Évkönyv számára? Korábbi években nehezebb volt megfelelni e kérdésre, mint ma, a mikor nehézséget inkább az okoz, hogyan helyezze el a felajánlott közleményeket a bizonyos terjedelmet meg nem haladható Évkönyvben. A szerkesztőnek tehát módjában van válogatni s így a jónál is jobbat adhat. Az olvasó mindenesetre meg van így elégedve, de a szerkesztő még többre, a legjobbra is törekedhetnék olyformán: hogy legelső rendű iróinkat és tudósainkat is megnyerné minél gyakoribb közreműködésre.

Bennünket az Évkönyvben nemcsak az irodalmi rész, hanem a társulati közlemények is érdekelnek. Amaz csak egyik nyilvánulása az IMIT életműködésének, a melynek egészéről emezek tartoznak számot adni. A meleg szívvvel és fényes tollal megírt titkári jelentés — a titkár és szerkesztő egy! — csakugyan hiven be is számol a múlt eredményeiről és a jövő terveiről. Megelégedéssel vesszük tudomásul a számadást és csak azt a kivánságot fűzzük hozzá, hogy a társulat törekedjék a zsidó tárgyú és irányú szépirodalmat is erkölcsi és anyagi eszközökkel fejlődésében támogatni. A pár év előtti ifjusági elbeszélésre kiírt pályázat viszonylagos sikere méltán biztathatja az akkor megkezdett uton való továbbhaladásra. Gyakorlati szükség is van ilyenmü könyvekre. Zavarban vagyunk, ha gyermeknek vagy asszonynak egyszer-egyszer magyar nyelvü zsidó könyvet akarunk kezébe adni. Az iskolában is jutalomkönyvül még mindig csak Filléres könyvtárt s más effélét adhatunk. S a hiány pótlását kitől várhatjuk, ha nem az IMIT-től? Más felekezeti irodalmi társulatok, a Szent István-, a Protestáns Irodalmi- és a Luther Társaság ezen a téren a maguk szempontjából már sok üdvöset produkáltak. Mindenesetre nekik bővebb eszközök állanak rendelkezésükre. A mi irodalmi társulatunknak sem volna szabad alapos okkal panaszolnia a kellő anyagi erő hiányát már eddig is kitűzött feladataihoz képest. Ha nagyobb anyagi áldozatkészség fölkeltségével sikerülne e panaszokat elhallgattatni, bizonyosan nekünk sem lehetne többé kifogásunk a tőlünk jelzett irányban sem.

Ebben a gondolatkörben mozogva, az Évkönyv irodalmi munkálatai között is szemünk először a szépirodalmi dolgozatokat keresi. Találunk is több verses közleményen kívül két prózait. Az utóbbi kettőt, *Bolgár Mózes* inkább rajznak, mint novellának mondható dolgozatát, és *Steinherz Jakabné* dramatizált életképét, mindegyiket a maga nemében, igen sikerültnek ismerhetjük el. Érdekes és jellemző, hogy mindketten tárgyukat az orosz zsidók hányatott, zaklatott életéből meritik. Nem is csoda, ha az ott évtizedek óta folyó tragédia közletről érinti és ellenállhatatlanul megfogja az érzékeny zsidó

szívet. Kettejük közül Bolgár a rutinosabb és igazabb; egy pár odavetett vonással világos képet és élesen körvonalozott egy-két alakot rajzol elénk, látszólagosan minden tendencia nélkül, de épp azért erős hatással. Steinherzné, a ki, mint kitűnő kartársunk hitvese, már ennél fogva is érdekes irói egyéniség és ebben a nemből talán első is nálunk, nehezebb formát választott és tulságosan aláhuzottan hangsúlyozza egyébként nemes szándékát, a hitünkhöz való tántorithatatlan ragaszkodás megdicsőítését; a tisztán művészi eszközök nála tehát némileg háttérbe szorulnak, de írása így is nagyon rokonszenves benyomást tesz. A verses közlemények sorában *Feleki Sándor* az ő falujából a maga mélabus hangján idéz föl hazajáró emlékeket a meghalt rabbiról, tépett írásokról. *Balla Ignác* a péntek esteli gyertyák glóriás fényében megkapó hangon inti a zsidó hithez való hűségre kicsiny fiát. *Lenkei Henrik* erőteljes duzzadó sorokban, szinte ódai lendülettel hirdeti és példázza a Salamon és Jób legendás találkozásával Izrael szenvedésre hivatottságát. *Kiss Arnold*, a kinek serény irótolla máskor alig győzi papírra vetni erős vénáju gazdája mondanivalóit, ezuttal megelégszik egy pajzán hangulatu, pointes kis vers közlésével, melyet keleti motívum után dolgozott fel. *Szegő Arnold* nehéz feladatra vállalkozott, a melylyel sokan próbálkoztak már több-kevesebb sikerrel: az Énekek éneke néhány részletét adja szabad verses feldolgozásban; kísérlete a sikerültebbek közé tartozik.

A többi dolgot tekintve át, kellemesen tűnik föl, hogy ez alkalommal csaknem valamennyi magyar vonatkozású. Természetesen zsidó is, sőt első sorban az; de a zsidó tárgy vagy szempont egyuttal kiválóan magyar érdekű is. Kétségtelen, hogy a magyar irodalom szempontjából az ilyen irányu munkásság jelenti a leginkább kívánatos gazdagodást, de nekünk és a társulatnak is legjobban képviseli érdekeinket mert zsidó körzetén túl is leginkább számíthat méltatásra és megértésre. De azután, a mivel nem-zsidó olvasók érdeklődését is akarjuk lekötni, olyan alapos és élvezetes munkát legyen, mint a *Heller Bernát* centenáris megemlékezése *Eötvös József* báróról, e nagy nemes barátjáról a zsidóságnak, vagy, a mi ennél több: az emberiségnek, a kinek ragyogóbb apológiát rólunk senki sem irt, többet érettünk, politikai jogaink törvénybeiktatásáért senki nem tett az igazán nagy magyar írók és államférfiak közül. Ha *Eötvösnek* bensőséges viszonya a zsidósághoz már eddig is ismeretes volt, most talán itt először vizsgálja *Radó István* a zsidó vonatkozásokat *Mikszáth műveiben* és komoly tanulmányra valló cikkében elfogadhatóan állapítja meg, hogy a gentry e legnagyobb írója minden jóakarata mellett sem találta meg azt az álláspontot, a melyről a zsidóságot, főképp a mai zsidóságot igazságosan tudta volna értékelni. Magyar írónak és hála Istennek, még élőnek, de zsidónak is, szól *Mezey Sándor* poétikus megemlékezése *Ágai Adolfról*, a ki mint a magyar hirlapi tárca atyamestere vált leginkább ismeretessé, de nekünk még azonfelül is különösen kedves a magyar vidék zsidó életének bájos, színes rajzánál fogva. A magyar zsidó közélet nem nagyszámu értékes és önzetlen részesei közül való volt *Leopold Sándor*, a kinek nemrég felhantolt sirja fölött *Rubinstein*

Mátyás gyújtja fel a hálás emlékezés mécsesét. Sokkalta nagyobb körben, az egyetemes zsidóság egyházi, irodalmi és társadalompolitikai érdekeinek középpontjában állott s már ennél fogva is a magyar zsidóságra is kiható, korszakos fontosságú működést fejtett ki *Philippson* Lajos, a kinek küzdelmekben és sikerekben egyaránt gazdag életéről *Neumann* Ede ad az ő megszokott nemes hangján összefoglaló és ezuttal különösen szívhez szóló szavakkal festett képet, a melyet mint eredetileg az IMIT-ben tartott felolvasást a felolvasó-bizottság fáradhatatlan buzgalma előadója az Évkönyvben szintén közölt jelentésében élvezetesnek és tanulságosnak minősít.

Mindenesetre, de érdekes *Harmos* Sándor cikke is a *szombatos imakönyv névtelen írójáról*, a kinek Péchi Simonnal való azonosságát újabb anyag alapján bizonyítja. Ugyancsak érdekes cikk a *Mandl* Bernáté is, a melyben egy 18. századbeli *magyar zsidó orvost* von elő az ismeretlenség homályából, újabb adalékkal gazdagítván szegényes kulturtörténetünket.

A felsorolt közleményekhez, amelyeknek középpontjában egy többé vagy kevésbé jelentős személyiség áll, csatlakozik néhány más, általános vonatkozású, mint a *Goldberger* Izidoré, a ki mint a zemplénmegyei zsidók történetének szorgalmas és szerencsés kezű kutatója ez alkalommal *száz évvel ezelőttről* szóló újabb adatokat közöl ama történet megismeréséhez. *Diamant* Gyula folytatja tavaly megkezdett hasznos tanulmányát a *zsidók történetéről Horvátországban* és egészen napjainkig vezeti azt le, mélyen elszomorító képet festvén a hitközségek legnagyobb részének elzüllött állapotáról, a mely kép sok tekintetben rálik a szűkebb értelemben vett magyarországi hitközségek megfelelő viszonyaira is. *Fabó* Bertalan az 1848-iki *pozsonyi gyászos husvétről*, az akkori zsidóüldözésről emlékezik. *Barta* Mór ama *bibliai kifejezések és közmondások* szorgalmas összeállítását adja, a melyek a magyarban használatosak.

Csak most érkezünk a magyar vonatkozást nélkülöző cikkekhez, a minő mindössze csak kevés van. Ide tartozik *Lakatos* Lajosnak az ifjuság iránt meleg szeretetről tanuskodó cikke, a melyben egy német nyelvű *zsidó ifjusági folyóiratot* ismertet. *Sonnenfeld* Zsigmond egyébként szerény igényű előadásban személyes tapasztalattól színezett leírást nyújt az argentinai zsidó kolóniák fejlődéséről és jelen állapotáról, a melyeket más oldalról részletesebben is ismerünk. Végül két tudományos jellegű közlemény közül az egyik a *Kecskeméti* Árminé, a ki szakszerű dolgozatában azt vizsgálja, milyen nyomokat hagyott fenn az *asztrológia a talmudban*. A másik pedig, az Évkönyv egyik legszebb cikke, *Guttman* Mihály tollából ered s ebben a tudása teljességéből merítő író közérthető és élvezetes tájékoztatást nyújt azokról a hatásokról, a melyeket mint *idegen népek és kulturák* nyomait lehet kimutatni a talmudban.

Bár a leirt változatos tartalmu közleményeket hálával fogadjuk, még sem hallgathatjuk el, hogy óhajtottunk volna egy-két olyan cikket is olvasni az Évkönyvben, melyek a zsidóság ethikai lelkét, filozófiai magvát tárnák föl, a minőkre leginkább van szüksége annak a zsidó közönségnek, a melynek igényeihez és érdekeihez szólni elsősorban hivatása az Évkönyvnek.

II.

Tompa Mihály és a biblia. Irta dr. *Pollák Miksa*. Budapest 1912.

A magyar bibliás nép volt régtől fogva. A reformáció utáni időkben minden valamire való tanult ember ismerte a bibliát, a melylyel már a tanulmányi rendből folyólag is kénytelen volt foglalkozni. Innen a régi magyar irodalomban a sűrű bibliai vonatkozások a biblia erős befolyása a magyar gondolkodásra és a magyar nyelvre. Különösen a költők művei vannak telítve bibliai szellemmel, bibliai reminiscenciákkal, bibliai képzetekkel és szavakkal. A költészet, midőn a magyar nemzet sorsát akarta megénekelni jóban-rosszban, egyenesen Izrael népét választotta tárgyául s „Magyar Izrael“ néven aposztrofálta. A tudósok s ezek nyomán a köztudat pedig századokon át egymás testvérének vallotta a magyar és zsidó népet, a magyar és héber nyelvet.

Igy már eleve is eredménnyel kecsegtető feladatnak ígérkezik valamely magyar költő műveit abból a szempontból vizsgálni, minő befolyással volt reá, gondolkozására és érzületére, nyelvére és kifejezésmódjára, egész belső és külső habitusára a biblia. Természetesen az újabb időkben már nem mindegyik költő tükrözteti a biblia befolyását egyforma nagy terjedelemben és mélységben. De az olyan költők, mint Arany és Tompa, a kikről egyébként is tudjuk, hogy sűrűn és szeretettel az utóbbi, mint református lelkész, hivatásból is — forgatták a bibliát, ma is hálás témául kínálkoznak az ily irányu vizsgálódásnak. És csak egy tudós zsidó theológus és lelki ismeretes s önfeláldozó filologus kellett hozzá, hogy erről a tárgyról olyan művet kapjunk, a mely határozottan gazdagodása a magyar irodalomnak, egyik kétségtelen szükségletének tökéletes kielégítése.

Ilyen férfiu jelentkezett *Pollák Miksa* soproni rabbiban, a ki immár mindkét nagy költőnkre nézve megoldotta a feladatot. Nem volt könnyű munka, a mire vállalkozott és valami zajos külső sikerrel már természeténél fogva sem kecsegtetett; ellenben annyi lemondással és önmehtagadással járt, a mennyi csak olyan elvonult életü tudóstól telik, mint a minőnek a szerzőt ismerjük. Annyival inkább kell hálával fogadnunk fáradozását, a melylyel sikerült neki egy különben már ismert tényt széleskörű és mélyreható bizonyítással végleges érvénnyel megállapítani és tisztába hozni.

Ezekben a feladat lényegét fölismervén és a munka értékét elismervén, a továbbiakban csupán a címben jelzett könyv tartalmi ismertetésére szoritkozunk. A szerző 11 fejezetben tárgyalja Tompa viszonyát a bibliához és ennek befolyását a költőre, az emberre és a papra. A bevezetésben körülhatárolván feladatát, a következő 3 fejezetben rendre vizsgálja a zsoltár, Jób és a Prédikátor hatását Tompára a költőre, mint a mely könyvek hangulata és speciális jellege különösen egyezők Tompa az ember természetével és sorsával is. Az ötödik fejezet azt bizonyítja, hogy a sűrű tanitói elem Tompa költészetében népköltési mellett főképpen bibliai hatás. A következő két fejezet egyes költemények bibliai elemeit tárja fel. A nyolcadik fejezet azokat a bibliai gondolatokat, célzásokat, képeket és hasonlatokat taglalja.

a melyekkel Tompa különösen a költészet és hazaszeretet nemes ideáljait dicsőítvén, szokott élni. A következő fejezet azt mutatja ki, hogy a biblia és különösen a zsoltárkönyv, leginkább a Szenczi Molnár Albert feldolgozásában, milyen feltűnő nagy méretekben termékenyíti meg Tompa nyelvét és stílusát. A tizedik fejezet érdekes és értékes párhuzamokat derít ki Tompa költészete és a rabbinikus irodalom néhány helye között. Végül egy függelékben azt is kimutatja a szerző, minő befolyással volt Tompa papi hivatása a költészetére.

Szeretettel készült e könyv s viszont szeretetet ébreszt az olvasóban hőse iránt. Mert ha szerettük eddig is mint költőt és mint magyart, mint a biblia rajongóját még jobban szeretjük. Hogy a szerző ezt oly részletes és meggyőző bizonyítással kimutatta, új dicsőség glóriájával vonta be a bibliát és a zsidóságot. Az IMIT tehát nagyon helyesen tette, hogy könyvét kiadta. De azért voltaképpen ez is az Akadémia kötelessége lett volna, mert egy nagy magyar költő jobb megértéséhez nyílt utunk.

Kolozsvár.

Dr. Eisler Mátyás.

A községkerületi elnökök gyűlései.

A községkerületi elnökök március 3-án és f. hó 7-én gyűlést tartottak. Az első gyűlés napirendje előtt dr. Mezei Mór elnök kegyeletes szavakkal adózott Leopold Sándor, a X. községkerület kitűnő elnökének, a ki egyszer-smind az Országos Iroda alelnöki tisztségét is viselte. Méltatta érdemeit, melyeket a gyűlés jegyzőkönyvében megörökítettek és megemlékezve az ünnepségről, a melyet a szekszárdi hitközség az elhunytak tiszteletére rendezett, arról a mély hatásról szólt, a melyet dr. Perls Ármin és dr. Rubinstein Mátyás beszédei tettek.

A gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítésével dr. Guth Jenőt, a II. ker. és enyingi Wertheim Ármint, a XI. ker. elnökét bizták meg.

A napirend első és legfontosabb tárgya dr. Mezey Ferenc titkári állásáról való lemondása. Dr. Mezei Mór elnök pótolhatatlannak mondja Mezey Ferenc munkásságát, tehetségét és odaadását a felekezeti közügyek terén és ezért a saját, valamint elnöktársai nevében azt a kérelmet intézi a lemondani készülökhöz, hogy engedve a kerületek és a felekezet más illetékes tényezőitől nyilvánított óhajnak, maradjon meg állásában. Gutmann Vilmos báró csatlakozik az elnök kérelméhez és kiemeli, hogy a hazai zsidóság egész közvéleménye óhajtja Mezey Ferenc megmaradását azon a helyen, a melyen oly nagyértékű munkásságot fejt ki, hogy arról még a velünk ellentétben álló táborban is tisztelettel emlékeznek meg. Hasonlóan nyilatkoztak dr. Guth Jenő, mucsinyi Wohl-Rumi Adolf, az V. ker. elnöke, kerületének ez ügyben hozott és valamennyi kerülettel közölt határozatára utalva, Wertheim Ármin kiemelve, hogy Mezey Ferenc távozása a maiaknál nyugodtabb és konszolidáltabb viszonyok között is mérhetetlen kára volna a felekezet közügyeinek

továbbá Dr. Weisz Béla, a XV. ker. elnöke és nagypéli *Sternthal* Salamon, a XXIII. kerület elnöke. A felszólalásokkal kapcsolatban felolvasták a X. községkerületnek írásbeli indítványát, hogy Mezey Ferencet állásában való megmaradásra kérjék fel, továbbá a betegségek miatt megjelenésben gátolt Dr. Rosenberg Gyula és Dr. Várhelyi Rósa Izsó elnökök leveleit, a melyekben utalva arra, hogy Mezey lemondása mily csapást jelentene a magyar zsidóságra, arra kéri, hogy maradjon meg helyén, míg az egységes szervezet erejének és tudásának megfelelőbb állást biztosít majd számára.

Ezeket a nyilatkozatokat összefoglalva és méltatva, Mezei Mór elnök felemlíti, hogy gróf Zichy János volt vallás- és közoktatásügyi miniszter hozzá intézett leiratában mily kitüntető elismerésben részesítette Mezey Ferenc működését és újból felkéri, hogy lemondási szándékát változtassa meg. Dr. Mezey Ferenc a bizalomnak ily impozáns módon megnyilatkozott kifejezései folytán vissza is vonta lemondását, röviden kijelentvén, hogy míg a reá nehezedő munka terhei mellett teheti, titkári állásában megmarad. A kerületi elnökök ezt örömmel vették tudomásul és nagy eredményű munkásságáért és kivánságuk teljesítéseért köszönetet szavaznak.

Dr. Weisz Béla a felekezeti egység érdekében folyó akciót teszi szóvá, a melyhez annak idején a kerületi elnökök örömmel csatlakoztak. Az elnökök körében a felfogás erre a kérdésre nézve nem is változott, de minthogy félreértések kísértenek, különösen abban az irányban, mintha a haladó zsidóság legjelentősebb vívmányainak feláldozásáról lehetne szó, a legfontosabb pontok tisztázását óhajtaná. Dr. Guth Jenő ez ügynek a legközelebbi ülés napirendjére való tűzését indítványozza, mihez Dr. Weisz Béla ajánlatára hozzá is járultak.

Az Országos Izrael. Tanítóképző-intézet internátusának létesítésére vonatkozó leiratot örömmel vették tudomásul és a miniszteriumhoz hálafeliratot intéznek.

Mucsinyi Wohl Rumi előterjesztésére a besztercebányai hitközségi tanító választása ügyében történt illetéktelen beavatkozás miatt a miniszteriumhoz panaszszal fordulnak.

Minthogy a *rabbik korpótléka* ügyében hozott határozat távolról sem elégíti ki a jogos várakozásokat, az Orsz. Irodát bizzák meg, hogy a rabbik jogos igényeinek teljes és a jogegyenlőségnek megfelelő kielégítése érdekében tegye meg a szükséges lépéseket.

Az *uj tanítói* törvény ügyében az Iroda a nagyváradai hitközség indítványára az Orsz. Izr. Tanítóegyesület felterjesztése szellemében jár el.

Végül elhatározták, hogy Dr. Kecskeméti Lipótnak a felekezet egységére vonatkozólag a XXI. községkerület elé terjesztett kitűnő referátumát némi kiegészítéssel kinyomatják és a hitközségeknek megküldik.

*

Az izraelita községkerületi elnökök folyó hó 7-iki gyűlésére megjelent kerületi elnökök már előző napon barátságos estély keretében tartottak értekezletet, melyen a kerületek elnökein kívül báró Kohner Adolf és Székely Ferenc udv. tanácsos is résztvettek. Báró Hatvany József Florenzből, Báró

Herzog Mór Lipót birtokáról és még számos előkelőség sürgönyileg üdvözölte a kerületi elnököket. Az estélyen széles medrű eszmecsere keretében foglalkoztak a felekezet kérdéseivel. Mucsinyi *Wohl* Rumi, nagypéli *Sternthal* Salamon és Dr. *Pfeiffer* Fülöp fényes beszédekben üdvözölték Dr. *Mezei* Mórt, Dr. *Mezey* Ferencet, várhelyi Dr. *Rósa* Izsót és *Székely* Ferencet, méltatva a felekezet körüli érdemeiket. Dr. *Mezei* Mór a jelenlevők nagy tetszése közben jelölte Bárá *Kohner* Adolfot a közalap elnöki állására, a ki ezuttal is készségesen állította rendelkezésre szolgálatát.

A gyűlésen megjelentek: Dr. *Guth* Jenő a II., *Singer* Lajos a III., Dr. *Singer* József a IV., mucsinyi *Wohl* Rumi az V., Dr. *Mezei* Mór a VI., *Freund* József a VII., gelsei és beliscsei *Gutmann* Vilmos báró a IX., enyingi *Wertheim* Ármin a XI., Dr. *Pfeiffer* Fülöp a XII., Dr. *Propper* József a XIII., Dr. *Weisz* Béla a XV., Dr. *Szendrei* Henrik a XVI., várhe'yi Dr. *Rósa* Izsó a XXII., nagypéli *Sternthal* Salamon a XXIII., Dr. *Weisz* Miksa a XXIV. és *Taglicht* József a XXVI. községkerület elnökei és Dr. *Mezey* Ferenc.

Dr. *Mezei* Mór üdvözölvén a megjelenteket, a tanácskozást megnyitotta és a jegyzőkönyv hitelesítésével mucsinyi *Wohl* Rumi és enyingi *Wertheim* Ármin kerületi elnököket bizta meg.

Elnök indítványára a gyűlés Dr. *Rosenberg* Gyula orsz. képviselőt, a VIII. izraelita községkerület elnökét, a felekezet e kiváló vezéralakját nagy lelkesedéssel az Országos Iroda másodelnökévé választotta. Minthogy gyengélkedése folytán távol volt, a gyűlés üdvözlő iratban közölte Dr. *Rosenberg*-gel megválasztását.

Dr. *Mezei* Mór irodai elnök utalva a kerületi elnökök utolsó gyűlésében hozott és az Országos Izraelita Iroda titkári állásával kapcsolatos határozatokra, meleg hangú beszédben indítványozza, hogy a gyűlés Dr. *Mezey* Ferencet nagy érdemeire való tekintettel és a kerületi elnökök tiszteletének és szeretetének jeléül az Országos Izraelita Iroda alelnökévé válaszsza meg. Dr. *Guth* Jenő csatlakozik mindenben az elnök méltató szavaihoz, de felveti a kérdést, hogy nem volna-e helyes, ha *Mezey* Ferenc ügyvezető elnökké választatnék. A gyűlés *Mezey* Ferenc drt rokonszenves ovációk közben az Országos Iroda alelnökévé választotta.

Szóvá tétetvén a felekezet körében folyamatban levő béke-akció ügye, a kerületi elnökök gyűlése az akció iránti változatlan rokonszenvét és ama várakozását nyilvánítja, hogy az az összes tényezőket kielégítő eredményekre fogja vezetni.

Napirenden van a kongresszusi szervezethez tartozók 1913. évi államsegélyének kiosztása. A gyűlés az Országos Izraelita Iroda javaslatához képest a következőképen intézkedett:

Rendelkezésre állott:

1. Az 1913. évi január hó 27-én 131657. szám alatt kelt rendelettel az 1913. évi államsegély első részlete fejében kiutalványoztatott, folyó évi április hó első felében felveendő 49.520 K.

2. A folyó évi államsegély javadalom második részlete fejében utalványoztatni fog, illetve f. é. július hó 1-én esedékes 49.520 K.

3. Az 1912. évi államsegélyjavadalomból fennmaradt, tőkéből és időközben felmerült kamatokból álló maradvány 2.693 K., összesen: 101.733 K.

Kiosztatott: I. Zsidó kulturális intézmények között: 1. Országos Rabbiképző-intézet mensája részére 1000 K. 2. Az Országos Izraelita Tanítóképző-intézet szegénysorsu növendékeinek segélyezésére 1000 K. 3. Magyar Zsidó Múzeum javára 1000 K. 4. Felekezeti irodalmi célokra 2000 K. 5. Az izr. hitk. hivatalnokok létesítendő segély- és nyugdíj-intézményére (kezeli az Orsz. Magyar Izr. Közalap) 5000 K. 6. Az Országos Rabbik-Egyesület általános céljaira 1000 K. 7. Magyar Izrael, az Orsz. Rabbik-Egyesület közlönyének 300 K. 8. IMIT részére a Talmud fordítása céljaira 1000 K. 9. Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület diákasztala részére, de kizárólag erre a célra 500 K., összesen: 12.800 K. II. Rabbik, rabbihelyettesek és rabbiözvegyek között összesen 10.200 K. III. Hitközségek között: Abony 600 K., Alsórétfalu 400 K., Aszód 600 K., Balatonfőkajár 200 K., Battonya 250 K., Békés 500 K., Békéscsaba 600 K., Bellus 100 K., Beszterczebánya 400 K., Bolessó 200 K., Borossebes 400 K., Brassó 800 K., Budafok 400 K., Budakeszi 200 K., Bugyi 100 K., Cegléd 600 K. rendes, 400 K. rendkívüli, Celdömölk 800 K., Cinkota 200 K., Csabrendek 400 K., Csaca 400 K., Csákvár 100 K., Csanádapáca 100 K., Csepel 100 K., Csepreg 500 K., Csongrád 600 K., Devecser 500 K., Dunapentele 200 K., Dretoma 200 K., Endrőd 100 K., Enying 400 K., Eperjes 1000 K., Érsekújvár 1200 K., Erzsébetfalva 400 K., Esztergom 800 K., Facsád 300 K., Felcsut 200 K., Felsőőr 200 K., Fogaras 800 K., Galgagyörk 100 K., Garamszentkereszt 400 K., Gatalja 100 K., Gige 200 K., Gyetva 200 K., Hatvan 400 K., Hátszeg 200 K., Heves 400 K., Hódmezővásárhely 600 K. rendes, 400 K. rendkívüli, Holics 200 K., Illava 300 K., Isaszeg 100 K., Izsák 300 K., Jászberény 400 K., Kajászósztpéter 300 K., Kapolcs 500 K., Karánsebes 500 K., Kassa 1500 K., Kecskemét 1000 K., Keszthely 700 K., Kisbér 500 K., Kisjenő 200 K., Kiskunlacháza 200 K., Kiszucaujhely 200 K., Kolozsvár 1000 K., Kőbánya 1000 K., Kővágóörs 500 K., Kürtös 250 K., Lajosmizse 100 K., Liptószentmiklós 1200 K., Losonc 800 K., Lovasberény 300 K., Magyarpécska 400 K., Makó 800 K., Marcali 500 K., Melcsic 100 K., Mindszent 400 K., Monor 300 K., Mór 400 K., Morvamogyoród 100 K., Muraszombat 400 K., Nagybicscse 500 K., Nagyhalmagy 200 K., Nagykörös 400 K., Nagyszalonta 500 K., Nagyszentmiklós 400 K., Nagyvárad 1500 K., Nagyvázsony 100 K., Nemesvid 100 K., Nyitra 1000 K., Óbeszterce 200 K., Orosháza 600 K., Oroszlámos 300 K., Orsova 500 K., Ószőny 100 K., Osztopán 100 K., Örkény 200 K., Pancsova 800 K., Páty 100 K., Poltár 200 K., Puhó 300 K., Rajec 300 K., Rácalmás 200 K., Rákosfalva 150 K., Resica 300 K., Rohonc 400 K., Rózsahegy 600 K., Rozsnyó 1200 K., Ruttká 400 K., Sárvár 400 K., Sellye 200 K., Seregélyes 200 K., Simánd 300 K., Somogyszill 300 K., Soroksár 300 K., Sümeg 300 K., Szakolca 200 K., Szarvas 400 K., Szászváros 600 K., Szeged 1500 K., Szeghalom 300 K., Szekszárd 1500 K., Székesfehérvár 1500 K., Szentendre 250 K., Szentes 600 K., Szentgál 300 K., Szentgotthárd 500 K.,

Szigetvár 600 K., Szirák 500 K., Szolnok 100 K., Szombathely 1000 K. Szöllősgyőrök 100 K., Szucsány 400 K., Temesrékás 200 K., Törökbecse 600 K., Törökkanizsa 400 K., Trencsén 800 K., Trencsénteplitz 200 K., Trsztena 300 K., Turdossin 300 K., Turócszentmárton 300 K., Ujkécske 200 K., Ujszentanna 200 K., Vágbeszterce 200 K., Vágszálás 100 K., Vál 100 K., Városhidvég 300 K., Válosszalónak 400 K., Vasvár 500 K., Veszprém 1500 K., Zalaegerszeg 800 K., Zalaszentgrót 200 K., Zsolna 500 K., Zombolya 200 K., összesen : 67900 K.

Rekapituláció. Javasla'ba hozott összegek : I. Zsidó kulturális intézményekre 12800 K. II. Rabbik és rabbiözvegyek számára 10200 K. III. Hitközségek számára 67900 K. Összesen 90900 K. Rendelkezésre álló, illetve utalványozandó államsegély 101733 K. Javasla'ba hozott összeg 90.900 K. Fennmarad 10.833 K. A fennmaradó összeg a még hátralevő hitközségek kielégítésére szolgál. Vannak hitközségek, melyeknek kellően fel nem szerelt folyamódásai még tárgyalás alatt vannak. A maradvány ezek között fog szétosztatni. Ujabb folyamódások ez évben már tekintetbe nem vétetnek.

Kiosztatott mindössze 90900 korona és így kitünt most is, hogy az állam a zsidó felekezettel szemben gyakorolt mostoha eljárás miatt a jogos igények teljesíthetlenné válnak.

Az Országos Izraelita Iroda elnöksége megbízott, hogy az államsegélynek szervezeti különbségre való tekintet nélkül az egész felekezetre kiterjedő felemelése iránt a szükséges lépéseket tegye meg. Érdekes, hogy az Országos Magyar Izr. Közalap, noha ehhez orthodoxok hozzá nem járultak, szintén szervezeti különbségre való tekintet nélkül teljesíti segélyakcióját. A felekezet vezéreinek becsületére válik az az igaz testvéri szellem, mely működésüket áthatja.

A gyűlés a rabbik korpótléki segélye ügyében az Országos Iroda által folyamatba tett akciót teljes mértékben helyesli és reméli, hogy ez már legközelebb kellő sikerre vezet.

Ezután a gyűlés testületileg Dr. Jankovich Béla kultuszminiszterhez ment tisztelegni, a kihez Mezei Mór elnök a következő beszédet intézte :

— A magyarországi zsidóság kongresszusi alapon álló részének országos képviselője, mondotta a kerületi elnökök gyűlést tartván, örömmel ragadták meg ezt az alkalmat, hogy Nagyméltóságod előtt megjelenván, őszinte tiszteletünknek adjunk kifejezést és annak a bizalomnak, melylyel Nagyméltóságodtól várjuk hitfelekezetünk tarthatatlan helyzetének megszüntetését és autonómiájának megalkotását, mely után több mint négy évtized óta eredménytelenül sóvárgunk. Negyvenöt esztendeje annak, hogy a magyarországi zsidóság megtartotta egyetlen egyetemes országos ülését és megtette első kísérletét autonóm szervezetének megalkotására. Akkor megalkotott szabályaink legnagyobbbrészt elavultak és azóta sem adatott nekünk alkalom arra, hogy azokon a szükséges módosításokat eszközölhessük. Hálásan ismerjük el, hogy Nagyméltóságod miniszteriumában az utóbbi időben a közigazgatás útjára tartozó ügyeink igazságszeretettel és jóakarattal intéz-

tetnek el. De mindamellett kétségtelen, hogy önkormányzatunk törvényes biztosítása nélkül nem élvezzük azt a jogegyenlőséget, a melyre mint bevett felekezetnek törvényes igényünk van és hitfelekezeti életünkben nem részeseülünk abban a támogatásban, a melyet a magyar állam a többi bevett vallásfelekezeteknek oly bőkezűen nyújt. Kegyelmes urunk! Tény az, hogy ez idő szerint az izraelita vallás recepciója csak a törvénykönyvben létezik, de az életben nincs meg. De nem azért jöttünk ide, hogy ebbeli sérelmeinket és kérelmeinket terjeszszük elő. Ezt meg fogjuk tenni alkalmas időpontban, kimerítően és kellő alapossággal. Most csak azért jöttünk, hogy annak az örömnak adjunk kifejezést, a melylyel Nagyméltóságodat ennek a miniszteriumnak élén látjuk. Kegyelmes urunk! Hitfelekezetünk évszázadokon keresztül szenvedti a reá nehezedő előítéletek súlyát. Annyival hálásabb érzésekkel telik el, hogy oly férfiu kezében látja ügyeink legfőbb gondozását, a kihez ezek az előítéletek fel nem érnek és a kiről hiszi és tudja, hogy vele szemben is ugyan azon jóakarattal fog eljárni és az ő ügyeit is ugyanazzal az igazságszeretettel fogja kezelni, a melyekkel a többi bevett vallásfelekezetek ügyeit intézi. (Lelkes éljenzés.)

Mezei Mór beszédére a miniszter, ki a küldöttséget szívesen fogadta, meleg hangon válaszolt. Mindenekelőtt köszönetét fejezte ki, hogy az ország különböző vidékein lakó zsidóság egyházi és kulturális mozgalmainak élén álló férfiai megjelentek nála. Hivatalos működésében mindenkor arra fog törekedni, hogy a felekezetek jogegyenlőségének elvét minden téren megvalósítsa, mert előtte nincs szentebb, mint az a gondolat, hogy az állam az egyházaknak egyforma kötelességeiknek megfelelőleg egyenlő jogokat szolgáltatson. Kéri a megjelent vezérférfiakat, konkrét javaslataikat juttassák hozzá, hogy mielőbb abban a helyzetben legyen, hogy ezekkel az ügyekkel behatóan foglalkozhassék és a felekezet összességét kielégítő intézkedéseket tegyen, illetőleg a felekezetet a rendre, kulturára irányuló törekvéseiben elősegíthesse. Eddig csak általánosságban ismeri a zsidó felekezet viszonyait, de azon lesz, hogy azokkal behatóbban megismerkedve, a személyébe és működésébe helyezett bizalmat teljes mértékben igazolja. A miniszter beszédét a megjelentek éljenzéssel és lelkesedéssel fogadták. A miniszternek ezután bemutatták a küldöttség tagjait, a kikkel hosszasan elbeszélgetett.

Lelkészek a magyar törvényben.

A történelem hosszú századain át Európa minden országában az egyházak számottevő tényezőt alkottak az állami életben. Az államok felismerték a vallások nagy erkölcsi misszióját és ezért az egyházaknak kisebb-nagyobb teret engedtek az állami életben; az államok az egyházakat tanaiban, szervezetében, vagyonában úgy saját tagjai, mint kívül állók ellenében közhatalmukkal támogatták. Az egyházak viszont érezték az állami törvényekben rejlő védő erőt és ezért sok tekintetben alávetették magukat az állam követelményeinek. Így keletkezett a *bevett vallások* és egyházak rendszere.

Ujabb felfogás szerint oly országban, hol a vallás és lelkiismeret szabadságát valóban respektálják, az államnak semmi beleszólása sincs az egyházak ügyeibe. A vallások, az egyházak és ezeknek minden intézményei a legmagánabb ügyek, melyek teljesen függetlenek az államtól. A jogegyenlőség, a lelkiismeretszabadság elvének nevében azt követelik, hogy az állam szakítson meg minden viszonyt a vallással, az egyházakkal; jelentse ki magát közömbösnek a vallás, illetve a vallásfelekezetek iránt s korlátozza magát az egyházakkal szemben olyformán, hogy azok ügyeibe nem avatkozik, de viszont azok se követelhessék támogatását. Váljanak el az állam és az egyház s legyen szabad a maga körében az állam, a magáéban az egyház. Ez „a szabad egyház szabad államban“ rendszere. ¹⁾

Hazánkban az állam és egyházak ezen merev szétválasztásának elve, mely a történelmi fejleményekkel is ellenkeznek, nem érvényesül. Törvényhozásunk nem tekinti a felekezeteket magántársulatoknak, sőt világosan azon felfogást vallja, hogy a vallásfelekezetek céljai az állami lét rendje szempontjából nagyfontosságúak. Ezen okból az állam a történelmi jelentőségű — ugynevezett bevett — egyházak minél sikeresebb működését erkölcsileg és anyagilag is előmozdítani iparkodik. ²⁾ A magyar törvényhozás minden időkből tekintettel volt a vallásra, valamint azok hivatott őreire, a *lelkészekre*, kiket bizonyos jogokban részesít, de a kikkel szemben bizonyos követelményeket is állít fel.

A következőkben ismertetjük az ez idő szerint hatályban levő törvényeknek azon rendelkezéseit, melyek a lelkészekre vonatkoznak s melyek a zsidó felekezetet törvényesen bevettnek nyilvánító 1895. XLII. t.-c. értelmében teljes mértékben a rabbikra is vonatkoznak.

Általános szabály, hogy *rabbi* az izraelita hitfelekezetnek csak oly tagja lehet, ki magyar állampolgár és a ki képesítését Magyarországon nyerte. (1895 : XLII. t. c. 3. §.)

Az 1898 : XIV. t.-c., továbbá az 1909 : XIII. t.-c. szól a *lelkészi jövedelem kiegészítéséről* az állampénztár terhére 1600, illetőleg 800 koronára. Azon lelkész jövedelme egészítendő ki 1600 koronára, ki hazai középiskolák elvégzése után valamely hittani intézeten legalább három évig tanult és hitfelekezetétől szabályszerű lelkészi képesítést nyert; ily minősítéssel nem bíró lelkész jövedelme csak 800 koronára egészíthető ki. A jövedelmi kiegészítés feltétele, hogy az illető lelkész magyar honos legyen, illetőleg magyar állampolgárságát igazolni tudja. A jövedelmi kiegészítés igénybevétele végett a lelkészek illetékes felekezeti főhatóságuk, ilyenek nem létében pedig hitközségi előjáróságuk útján a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordulhatnak. Nem részesülhet jövedelmi kiegészítésben és ha már részesült, ugy azt elveszti az oly lelkész: a) a ki büntetőbirósági ítélettel hivatalvesztéssel sújtott, — a hivatalvesztés egész időtartama alatt; b) ki állásához nem

¹⁾ *Concha* Gy. Politika. 2-ik kiad. Bpest, 1907. 332. l.

²⁾ *Kmety* K. Magyar közigazg. jog. 5-ik kiad. Bpest, 1907, 520. l.

méltó súlyos erkölcsi vétség, vagy államellenes magatartás miatt büntető-birói vagy fegyelmi uton el lett marasztalva — a büntetés tartama alatt és ennek kiállása után legfeljebb 3 évig.¹⁾

Mindazon jövedelem, mely bárki által folytatott akár anyagi, akár szellemi foglalkozásból származik, az *általános kereseti adó* alá tartozik. A lelkész, mint minden egyházi tisztviselő vagy hivatalnok, a kereseti adó IV. osztályába tartozik és az 1875: XXIX. t.-c.-ben megállapított táblázat szerint fizeti adóját. *Községi adót* azonban nem fizetnek a lelkészek azon javadalmuktól, melyeket kizárólag az illető egyházi községben viselt lelkészi hivataluk után élveznek. (1886: XXII. t.-c. 138. §. és 1872: XXXVI. t. c. 104. §.) A *virilisjogu* törvényhatósági képviselők névsorának megállapításánál a törvény intézkedése szerint ugyan a lelkészek egyenes államadója kétszeresen számíttatik (1872: XXXVI. t.-c. 37. §. és 1886: XXII. t.-c. 33. §), de a közigazg. bíróságnak egy 1901. évi elvi határozata szerint a rabbiképesítési oklevél alapján az adó kétszeresen nem számítható.²⁾ (Megjegyzendő, hogy azon rabbiknak, kik a magyar államban érvényes oklevéllel ellátott tudorok, adója kétszeresen számíttatik az előbb idézett törvény alapján.)

A törvény ismer apróbb kedvezményeket, melyekben az egyes felekezetek lelkészei részesülnek. Így a *természetbeni községi munka* kötelezettsége alól fel vannak mentve az országban törvényesen elismert minden vallásfelekezetek papi személyei, saját személyeikre nézve. (1890: I. t.-c. 49. §.) A lelkészeknek azon fogatai, melyeket fiókközségeikben előforduló egyházi működéseik rendes teljesítésére használnak, *igás közmunka* alól fel vannak mentve (U. a. §.) Hivatalos működésben eljáró és egyházi jelvénnyel ellátott lelkészek a *vámdíjak* fizetése alól mentesek (U. a. t.-c. 99. §.). Ellenben jogmegszorító az 1899: XXV. t.-c. 3. §-a, mely kimondja, hogy lelkészek valamint ezek nejei és kiskorú gyermekei részére *szesz italoknak* sem korlátlan vagy korlátolt kimérésére, sem mértékben való elárusítására szóló engedély nem adható.

Ha valamely anyagilag megszorult s fizetési kötelezettségeinek megfelelni nem tudó lelkész ellen *birói végrehajtás* indíttatik, akkor az egyház-községi lelkészek és segédlelkészek rendes fizetésének, személyes (működési) és korpótdíjainak legfeljebb egyharmada vehető végrehajtás alá és az is csak úgy, hogy a végrehajtást szenvedő lelkész részére évi 2000 korona a foglaláson túl is érintetlenül fenmaradjon. A lelkészek lakpénze csak lakbér fejében foglalható le, más illetményeik pedig egyáltalán nem foglalhatók le. (1908: XLI. t.-c. 6. §.) A lelkészek aggastyáni fizetései szintén csak egyharmadrészben foglalhatók le, de csak úgy, hogy a végrehajtást szenvedő részére évi 1200 korona a foglalás után is szabad rendelkezésére fenmaradjon. (U. a. t.-c. 7. §.) Ezen, a birói végrehajtás alól való mentességet tárgyazó intézkedések az *adóvégrehajtások* eseteiben is érvényben vannak (1883: XLIV. t.-c. 58. §.)

¹⁾ Ezen kongruatörvény kiegészítésekép a kormány törvényt. akar alkotni a lelkészi illetményeknek *korpótlék* útján való emelésére. (Lásd: Magy. Izr. VI évf. 1 old.)

²⁾ *Kmety*: 58. l.

A lelkészek és lelkészjelöltek békében és háboruban egyaránt mindenemü *katonai szolgálat* alól fel vannak mentve és ha besoroztatnak, kérelmükre a póttartalékba utalandók. ¹⁾ Ily katonai szolgálat: az első kiképzés, az időközi fegyvergyakorlatok és az ellenőrzési szemlék. Azonban minden felszentelt pap, illetőleg felavatott lelkész mozgósítás esetén és háboruban szolgálati kötelezettségének tartama alatt (vagyis a sorozástól számított 12 éven át) lelkészi teendők végzésére az egész fegyveres erő számára igénybe vehető (1912: XXX. t. c. 29. §). *Katonai beszállásolás* esetén beszállásolásra nem vehetők igénybe a törvényesen elismert vallásfelekezetek lelkészeinek családi viszonyaikhoz képest szükséges lakszobái, továbbá a hivatalos és lelkészi működésre szorosán megkívántató helyiségek. (1879: XXXVI. t.-c. 10 §.)

A lelkész polgári és politikai életét több törvény szabályozza. A népiskolai hatóságnak, az *iskolaszéknek* hivatalból tagja. Még pedig a felekezeti iskolaszéknek az illetékes lelkész minden esetre tagja. A polgári iskolaszéknek pedig a választott tagokon kívül minden helybeli hitfelekezetnek rendes lelkésze tanácskozási és szavazati joggal bíró tagja. (1876: XXVIII. t.-c. 9. §.) *Az esküdtbiróságoknál* a lelkész ugyan lehet esküdt, de kívánságára felmentendő az esküdtszéki szolgálattól. (1897: XXXIII. t.-c. 4. és 7. §§) Ugy polgári, mint bünvádi pereknél a lelkész *tanukép* ki nem hallgatható arra nézve, a mit a titoktartás egyházi kötelessége alatt közöltek vele. (1893: XVIII. t.-c. 85 § és 1896: XXXVIII. t.-c. 204. §). Lelkész *községi előljárává* akkor sem választható, ha községi választójoggal bír. (1886: XXII. t.-c. 75 §.) A községi törvénynek ez a rendelkezése azonban csak arra a lelkészre vonatkozik, a ki az illető községben a lelkészi teendőket tényleg ellátja; más lelkésznek községi vagy rendezett tanácsu városi tisztségre való alkalmazását azonban a törvény nem tiltja. ²⁾

Az országgyűlési képviselők választásáról ez idő szerint érvényben lévő törvény szerint a lelkészek és segédlelkészek jövedelmükre való tekintet nélkül választói joggal bírnak, azonban megkívántatik, hogy valamely egyházközségben hivatalos alkalmazásban legyenek. (1874: XXXIII. t.-c. 9. §.) Őrizkednie kell a lelkésznek, hogy *képviselő választásoknál lelkészi minőségében befolyásolni* akarná hivatottait. Mert az a lelkész, a ki a vallás szertartásainak végzésére rendelt helyiségben vagy vallásos jellegű gyülekezetben a választás eredményének befolyásolását célzó nyilatkozatot tesz; vagy a ki abból a célból, hogy egy vagy több választó bizonyos jelöltre szavazzon, vagy ne szavazzon, vagy a szavazástól tartózkodjék, az egyházi kegyeszerekben való részesítésre tesz ígéretet, vagy egyházi fenyték alkalmazásával, vagy a kegyeszerek elvonásával vagy túlvilági büntetéssel fenyeget: egy

¹⁾ A véderőről szóló legújabb, 1912. XXX. t.-c.-nek a papokra és papjelöltekre vonatkozó rendelkezéseit és azon törvény végrehajtására vonatkozó utasítás bő ismertetését lásd Magy. Izt. VI. évf. 15. lap.

²⁾ Magy. Izt. V. évf. 216. l.

évig terjedhető államfogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, valamint politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő. (1899 : XV. t.-c. 170. §).

Az állami anyakönyvekről szóló törvény kimondja, hogy lelkész (rabbi) nem nevezhető ki *állami anyakönyvvezetővé*, vagy helyettesé. (1894 : XXXIII. t.-c. 9 §.) Az állami anyakönyvvezés előtt vezetett *felekezeti anyakönyvek*ből közhitelességü kivonatokat szolgáltatni az anyakönyvvezető lelkészek továbbra is jogosultak és kötelezettek. A mely felekezeti anyakönyvvezető ily kivonat kiszolgáltatását megtagadja : kihágást követ el és egy hónapig terjedhető elzárással és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. (1894 : XXXIII. t.-c. 94. §). Egyházi házasságkötést csak a *polgári házasság megkötésének igazolása* után szabad végezni. Mert azon lelkész, ki egyházi összeadásnál eljár, mielőtt a felek igazolták volna, hogy a házasságot a polgári tisztviselő előtt megkötötték, vétséget követ el és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő; ismétlés esetében a cselekmény két hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Ha kiderül, hogy a házasság a polgári tisztviselő előtt előzőleg megkötött, csak ezt a felek az egyházi esketést végző lelkész előtt nem igazolták : a cselekmény, mint kihágás, 300 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. (1894 : XXXI. t.c. 123. §.) A polgári házasságkötés megtörténtének igazolása nélkül végzett egyházi összeadás csak az esetben nem büntethető, ha ez összeadás az egyik félnek közel halállal fenyegető betegségében történt. (U. o.)

A büntető törvénykönyv gondoskodik, hogy fogházra ítélt, de életük 20-ik évét túl nem haladott egyének egy *felügyelő-bizottság* ajánlatára javító intézetbe szállíthatók. Ezen felügyelő bizottság tagja a lelkész is. (1878 : V. t.-c. 42. és 43. §§. ¹⁾ Szomorú kötelesség vár a lelkészre a *halálbüntetés* végrehajtásánál. A halálbüntetés az ítélet kihirdetését követő nap reggelén hajtandó végre. A kihirdetés után az ítélt mellé vallásának lelkésze rendelendő. (1896 : XXXIII. t.c. 501. §.)

A hazai törvények végül gondoskodnak, hogy minden lelkész *megtámadás* nélkül teljesíthesse egyházi kötelességeit. A ki az állam által elismert vallás lelkészét — a midőn ez vallási szertartást teljesít — szóval, tettel vagy fenyegetéssel nyilvánosan megtámadja : az vétséget követ el és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Ha pedig a lelkészt vallási szertartás teljesítése alkalmával testileg bántalmazza, büntettet követ el és a mennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik : két évig terjedhető börtönnel büntetendő. (1878 : V. t.-c. 192. §).

Ezekben elmondottuk az érvényben levő törvényeknek tisztán a *lelkészekre* vonatkozó rendelkezéseit, de mellőztük azon törvényes rendelkezéseket, melyek a hitközségekre és azok intézményeire vonatkoznak. Ezeknek összeállítása külön dolgozat tárgyát képezi.

Budapest.

Dr. Groszmann Zsigmond.

¹⁾ A lelkészi szolgálatról a letartóztatási intézetekben, lásd Dr. Klein J. cikkét, Magy. I. évf. 42. l.

Felhívás.

Boldogemlékezetü *Dr. Rosenberg Ede* kartársunk elhalálózása folytán az özvegye javára befizetendő 20 koronás segély esedékessé vált. A dicsőült mindig pontosan fizette be az illetéket, ebben a tekintelben is mintaképe volt a hűségnek és kötelességtudásnak. Arra kérjük tehát egyesületünk t. tagjait, hogy a vállalt kötelezettség értelmében a 20 korona illetéket *Dr. Edelstein Bertalan* pénztároshoz (Budapest, III. Lajos-utca 9., II. 12. a.) minél előbb megküldeni sziveskedjenek.

Szóba kell hoznunk ez alkalommal, hogy csak nagyon kevés kartársunk buzgólkodik egyesületünk érdekében oly irányban, hogy számára hitközségének anyagi támogatását kieszközölje és pártfogó tagokat szerezzen. Sőt vannak, a kik még a saját tagsági díjukkal is hátralékban vannak.

Lapunk kiadása, noha a szerkesztőség az azzal járó terhes és felelősségteljes munkát minden díjazás nélkül végzi, nagy költséggel jár. Számos kartársunk anyagi helyzete nagyon is kívánatossá teszi, hogy szükség esetén némi segítséget nyujthassunk nekik. Ezt a kötelességet azonban csak akkor teljesíthetjük, lapunkat pedig, a mely egyesületünk életének ez időszerint legfontosabb nyilvánulása és a melynek munkájához nagyon jelentékeny hatások fűződnek, csak akkor tarthatjuk fenn és fejleszthetjük kellő módon, ha a szükséges anyagi segédeszközökkel rendelkezünk.

Arra kérjük tehát az ORE t. tagjait, hogy egyesületünk anyagi érdekeit szeretettel felkarolni, a hátralékosokat pedig, hogy tagsági díjukat a legsürgősebben, pénztárosunk újabb felszólítását be nem várva, megfizetni sziveskedjenek.

Az Országos Rabbiegyesület elnöksége.

KRÓNIKA.

— **Rabbiválasztások.** A *nagykárolyi* status quo ante hitközség a nemrég elhalálózás folytán üresedésbe került főrabbi-széket március 9-én tartott közgyűlésén egyhangu választással töltötte be. Pályázat kiírásának mellőzésével a korán elhunyt *Fürst Ferenc* főrabbi vejét *Dr. Schönfeld Lázár* vinkovcei rabbit választotta főrabbivá.

A zemplénmegyei *gálszécsi* orth. hitközség márc. 25-én tartott közgyűlésén *Krausz Mózes Áron* nemesszalóki rabbit választotta papjává.

— **Istentisztelet nők számára.** *Dr. Hevesi Simon* a szefira szombatjain a városligeti-fasor árvaházának templomában és a mennyiben ez szüknek bizonyulna, a dohány-utcai nagytemplomban nők számára istentiszteletet fog tartani. A mincha-imával kezdődő áhitat kimagasló pontja a zsidó vallásról és annak szent könyveiről szóló előadás lesz. Örömmel köszöntjük az új intézményt, a melyből csak üdvös hatások származhatnak.

— **A polgári iskolai hitoktatók díjazása.** Az állami polgári iskolák hitoktatóinak küldöttsége, a melyben az izrael. hitoktatók közül Büchler Márton orosházi főrabbi vett részt, *Jankovich* Béla dr. vallás- és közoktatásügyi miniszternél járt és azt a kérelmet adta elő, hogy a közép, iskolákban működő hittanárok díjazását szabályozó miniszteri rendelet hatályát a polgári iskolák hitoktatóira is terjeszsze ki. A miniszter szívesen fogadta a küldöttséget és megígérte, hogy a hitoktatók óradiját 50 koronáról 100 koronára emeli fel.

— **A rituális fürdő** nem vonható az ipartörvény rendelkezései alá. A kereskedelmi miniszter 51131/1912. számú rendeletével kimondotta, hogy a rituális fürdő nem vonható az ipartörvény rendelkezései alá, minthogy nem nyereszkes célzattal létesített iparvállalat, hanem vallási intézmény, melyet a hitközség tagjai részére vallásuk törvényei folytán rendelkezésre bocsát és pedig a jobbmóduaknak csekély használati díjért, a szegénysorsuaknak pedig teljesen díjtalanul.

— **Visszaadott látogatás.** Az Orsz. Rabbiképző-intézet felső tanfolyamának hallgatói március 16-án Dr. *Blau* Lajos tanár vezetésével Bécsbe mentek, hogy az Izraelitisch-Theologische Lehranstalt tavalyi látogatását viszonzják. A vendégeket nagyon szívélyesen fogadták. Dr. *Schwarz* Adolf rektor meleg szavakkal köszöntötte őket, üdvözlétére Dr. *Guttmann* Simon, az Orsz. Rabbiképző Theolog. Egyesületének elnöke válaszolt. A diszebédén számos felköszöntőben ünnepelték a testvérintézetek tanárait és hallgatóit. Miután a város nevezetességeit és különösen a zsidó intézményeket megtekintették, 18-án este bucsulakomóra gyűltek össze, a melyen a magyar ifjuság nevében Dr. *Kun* Lajos köszönte meg a vendéglátást.

— **Zsidó katonák ünnepnapjai** A szolgálati szabályzatok értelmében a zsidó vallásu katonák a folyó 1913. évben a következő ünnepnapokon mentendők fel szolgálati kötelezettségük alól: Peszachra ápr. 21-nek d. u. 5 órájától 28-nak esti 8 órájáig. Sovuauszra jun. 10-nek 7 órájától jun. 12-nek esti 9 órájáig. Raus hasonokor okt. 1-nek d. u. 5 órájától okt. 4-nek esti 8 órájáig. Jaum kippurkor okt. 10-nek esti 5 órájától 11-nek esti 7 órájáig. Szukauszkor okt. 15-nek d. u. 5 órájától okt. 18-nak esti 6 órájáig és okt. 22-nek d. u. 5 órájától okt. 26-nak esti 6 órájáig. Ezenkívül megengedik a katonáknak, hogy a peszach ünnepek folyamán a kaszárnyán kívül étkezzenek.

— **Leopold Sándor.** Dr. *Rubinstein* Mátyás szekszárdi kartárs a következő sorok közlését kéri: Az *IMIT Évkönyvében*, a 282. oldalon, a *Leopold Sándorról* szóló megemlékezésben egyebek között az van mondva, hogy ő mily értelmű férfiú volt, mi abban a vallási felfogásában is tükröződött, hogy noha hiven megtartotta a szertartásokat, még sem azokban látta ő a vallás lényegét, hanem a lélekben. A rendelkezésemre álló szűk térnél fogva nem fejthetem ki ezt bővebben s miután könnyen félreértés támadhatna: hogy a boldogult Leopold Sándor tán kicsinyelte a szertartásokat, a mi elhomályosítása lenne az ő emlékének, mert ő mély vallásosságú férfiú

volt, szükségesnek tartom pótlólag e helyen megjegyezni, hogy Leopold Sándor igenis nagyrabecsülte a szertartásokat s azokat a vallás lényeges részének tekintette, csak nem nézte a vallást a szertartások merev, rideg láncolatának s meglátta laikus autodidakta létére a mögöttük, bennük rejlő lelket is. Ő a vallást élő valaminek, eleven organizmusnak tekintette, mely a kor követelte új elemeket fölvehet magába, azokat magához hasoníthatja, a nélkül, hogy a lényeg ezáltal a legkisebb csorbát is szenvedné. És erre nézve hivatkozott ő, mint azt ott az Évkönyvben említem, Zipsernek a vallásról való fölfogására, miszerint az olyan, mint az egyén, fejlődhet-csak eredeti lényegét őrizze meg.

Az Orsz. Izrael. Tanítóképző internátusa.

Az Országos Izrael. Tanítóképző Intézet az 1913/14. tanév elején 60 tanuló számára *internátust* nyit. Még pedig lesz 56 ingyenes és 4 fizetési hely. Ez utóbbiakért előleges havi részletekben 600 korona fizetendő.

A fölvételért izr. vallású ifjak pályázhatnak. Az internátusi helyek fele részben mindig az izrael. vallásfelekezet orth. szervezetű hitközségekhez tartozó szülők gyermekeit illetik meg.

A fölvétel 1 koronás bélyeggel ellátott folyamodvány alapján történik, mely a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatási miniszteriumhoz címezve, az alulírt igazgatósághoz küldendő.

A folyamondványhoz melléklendők: 1., *születési* bizonyítvány; 2., *iskolai* bizonyítvány a múlt iskolai évről és ha a tanuló még iskolába jár, az első félévi értesítő a jelen iskolai évről; utolsó évi bizonyítványát ez esetben legkésőbb július 1-ig tartozik pótlólag beküldeni; 3., új keletű *orvosi* bizonyítvány arról, hogy a folyamodó a tanítói pályára alkalmas, ép, egészséges; 4., újkeletű hiteles *községi* bizonyítvány a szülők és a folyamodó vagyoni állapotáról, a családfő polgári állásának, évi jövedelmének és a szülői gondozás alatti keresetképtelen kiskorú gyermekek számának és életkorának feltüntetésével; 5., a szülők lakóhelyén levő *izr. hitközség* által kiállított erkölcsi bizonyítvány. Szegénységi bizonyítvánnyal felszerelt kérvények és mellékleteik *bélyegmentesek*.

Az így kiállított kérvények f. évi május hó 31-ig nyújtandók be, e határidőn túl érkező és hiányosan felszerelt folyamodványok nem fognak figyelembe vétetni.

A folyamodás eredményéről a tanulók hozzátartozói augusztus hó első felében értesítetnek. Ezért a folyamodó pontos címét, a hová az értesítést várja, lakóhelyének (vármegye, utolsó posta, esetleg utca és házszám) megjelölésével írja a folyamodvány külső lapjára.

A fölvétel csak akkor válik végérvényessé, ha a tanuló az intézet fölvételi föltételeinek mindenben megfelel.

Budapest.

Dr. Bánóczi József igazgató.

2807 1913. szám.

Pályázat.

A pesti izr. hitközség pályázatot hirdet *két polgári iskolai vallástanári, egy polgári iskolai matematika-természettudományi-tanári s egy elemi iskolai osztálytanítói* állásra. A polgári iskolai állások javadalma az 1—3. években 2400 korona törzsfizetés és 900 korona lakbér, a 4—7. években 2880 kor. törzsfizetés és 1000 kor. lakbér, a 8. évtől fogva 3600 kor. törzsfizetés és 1200 kor. lakbér; ezenkívül a 13. évtől fogva ötödéves korpótlék gyanánt 300 kor. Az elemi iskolai állás javadalma az 1—3. években évenként 1440 kor. törzsfizetés és 800 kor. lakbér, a 4—7. években 1920 kor. törzsfizetés és 800 kor. lakbér; a 8. évtől kezdve 2640 korona törzsfizetés és 800 korona lakbér, ezenkívül a 6. évtől fogva ötödéves korpótlék gyanánt 220 kor. Minden tanár és tanító köteles óráin felül megbizható többlet-órákkal is, melyeknek száma azonban 10 órán felül nem terjedhet. E többlet órák díja évenként a polgári iskolákban 110 korona az elemiben 80 kor. A liturgiai gyakorlatok az elfoglaltság óraszámára szerint a rendes óradijakkal díjaztatnak. A polgári iskolai állásokkal járó kötelezettség heti 24 órai oktatás s közreműködés az ifjusági istentisztelet, valamint a tantestület közmunkáinak ügykörében.

Pályázhatnak a vallástanári állásokra doktori oklevéllel bíró, orsz. rabbiképzőt végzett okl. rabbik, a matematika-tanári állásra matematika-természettudományi szakra középiskolai oklevéllel képesített tanárok, az elemi iskolai állásra tanítóképzői oklevéllel képesített elemi iskolai tanítók és tanítónők, a mennyiben az ily képesítésű rabbik, tanárok és tanítók negyven éves életkorukat túl nem haladták. A pesti izr. hitközség címére (VII, Siputca 12.) f. é. április 15-ig benyújtandó pályázatokhoz születési, tanulmányi és működési bizonyítványok, valamint az esetleges irodalmi munkásság mutatói melléklendők.

Budapest, 1913. március hó 3.

A pesti izr. hitközség előljárósága.

Tartalom: Egyetemi ifjuságunk. — Kényes kérdések. Dr. Ungár Simon. — Hitoktatásunk. Dr. Löwy Ferenc. — Ifjusági biblia. Dr. Flesch Ármán. — Hittani könyvekről. Dr. Leipniker Márk. — Az IMIT idejéig tagjelvényei. Dr. Eisler Mátyás. — A községkerületi elnökök gyűlései. — Lelkészek a magyar törvényben. Dr. Groszmann Zsigmond. — Felhívás. — Krónika. — Az Orsz. Izrael. Tanítóképző internátusa. — Pályázat.

Nyomatott a Zala Hirlapkiadó és Nyomda Részvénytársaságnál Nagykanizsán.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára